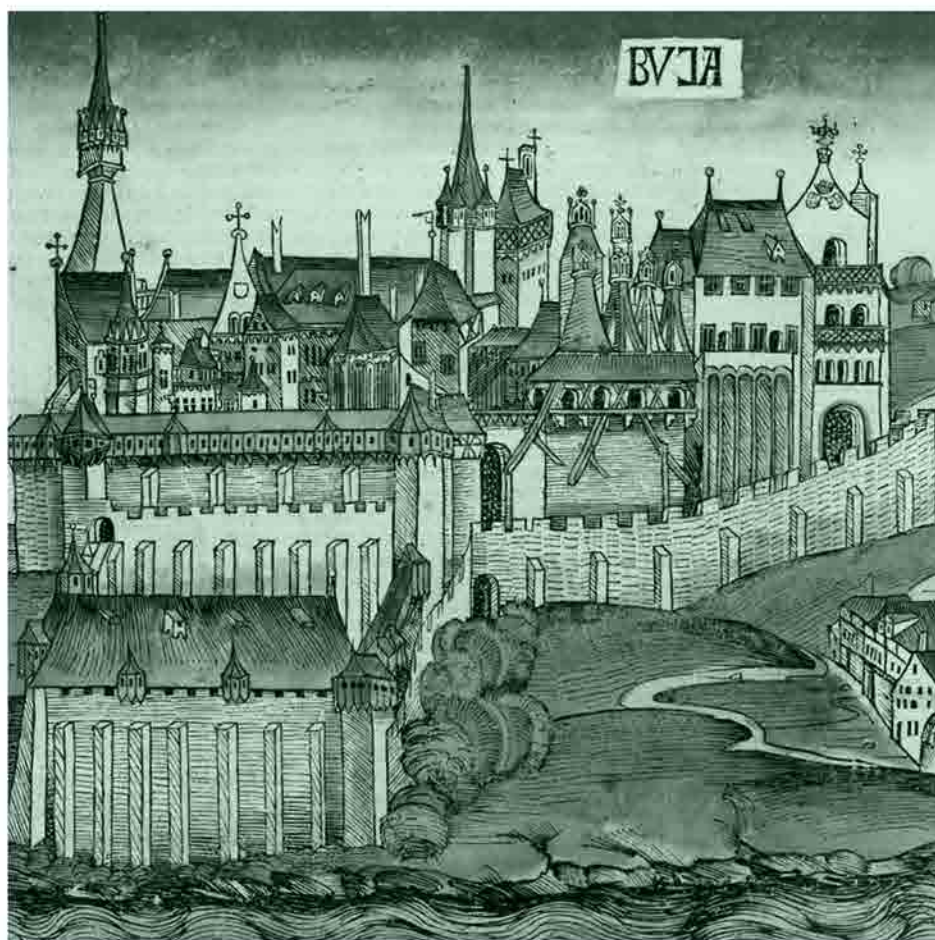




Fiatal Középkoros Régészek Konferenciája



2017. november 23-25.
Budapest
Magyar Nemzeti Múzeum



Program - 2017. november 23. csütörtök

**– Fiatalközépkorosi Régészek 9. Konferenciája –
Budapest
Magyar Nemzeti Múzeum
2017. november 23-25.**

2017. november 23. csütörtök

9.00-9.40: Regisztráció

9.40-10.00: A konferenciát megnyitja Tomka Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese

1. Települések régészeti kutatása

Levezető elnök: Takács Miklós

10.00-10.25: Horváth Viktória: „Egy darab régi Pest” - A belvárosi Molnár utca 7-9. telkek régészeti kutatása

10.25-10.50: Gașpar, Adriana: „Palanca Mică” - a rediscovered suburb of the Ottoman Temesvár town. The archaeological research (campaign 2015) at the „Parcul Justiției” objective

10.50-11.15: Varga Máté – Molnár Karola: Késő középkori és kora újkorai kutak Kecskemét belvárosából

11.15-11.40: Pátkai Ádám Sándor: Táj és település kapcsolata a Kisalföldön

Vita, kávészünet

2. Egyházi épületek kutatása

12.00-12.25: Vargha Mária: A plébániahálózat kezdeti formálódásának régészeti nyomai a 11-12. századi Kárpát-medencében

12.25-12.50: Cs. András Réka: A középkori Csanádszentgyörgy különleges templomának nyomában

Vita



Program - 2017. november 23. csütörtök

Ebédszünet (Aula Étterem, Rákóczi út 5.)

Levezető elnök: Buzás Gergely

14.00-14.25: Lantos Andrea: Sármégy középkori temploma és temetője.

14.25-14.55: Belényesy Károly – Nagy Szabolcs Balázs – Nagy Balázs: Középkori kegyhely nyomai a bakonybéli Borostyánkő területén

14.55-15.20: Reich Szabina: A székesfehérvári Szent István-székesegyház körül és a két oldalkápolnájában folytatott feltárás eredményei

15.20-15.45: Takács Ágoston: A soproni ferences templom szentélyrekesztője

Vita, kávészünet

Levezető elnök: Végh András

16.00-16.25: Németh Fruzsina Alexandra: A budai ágostonos kolostor boltozati elemei

16.25-16.50: Rosta Szabolcs: Erődített templomok a Homokhátságon

16.50-17.15: Tóth Zoltán – Dudás Dorina – Herschman Tamás: Tájregészeti kutatások a veresmarti pálos kolostornál

Vita, kávészünet

17.40-18.15: A Fiatal Középkoros Régészek 8. Konferenciájának kötete – Könyvbemutató, Ringer István, régész-múzeumigazgató, PIM–Kazinczy Ferenc Múzeum

18.15-21.00: Állófogadás (MNM Díszterem és Kupolaterem)

Program - 2017. november 24. péntek

2017. november 24. péntek

3. Temetők régészeti kutatása

Levezető elnök: Révész László

9.00-9.25: Haramza Márk – Langó Péter – Lukács Nikoletta – Sz. Wilhelm Gábor: 10. századi fegyveres sír Soltról – megjegyzések a korai kétélű kardos sírokról és a korai fegyverekről

9.25-9.50: Soós Rita: A temetkezési szokások vizsgálatának módszertana – elméleti vázlat

Vita, kávészünet

Levezető elnök: Ritoók Ágnes

10.10-10.35: Németh Veronika: A 11-17. századi szerencsi temető leletanyaga

10.35-11.00: Kovács Bianka Gina: Adatok Tata középkori településtörténetéhez 2. – Középkori temető és településrészlet a Nagykert utcában

11.00-11.25: Líbor Csilla: Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő középkori temetőjének paleodemográfiai képe

Kérdések, kávészünet

11.45-12.10: Prohászka Péter: Erszényleletek a közép- és koraujkori temetkezésekben a Kárpát-medencében

12.10-12.35: Zay Orsolya: Egy felvidéki főnemes reprezentációja – a Dobó kriptá leletei

12.35-13.00: Kovács István: Bűnözők, öngyilkosok, hitehagyottak. A „méltatlan halál” megjelenési formái a 14-18. századi társadalmakban a történeti-régészeti források alapján.

Vita



Program - 2017. november 24. péntek

Ebédszünet (Aula Étterem, Rákóczi út 5.)

4. Kézművesség és anyagi kultúra I.

Levezető elnök: Laszlovszky József

14.15-14.40: Havasy Orsolya: Csont napórák Heves megyében

14.40-15.05: Font Ágnes: Megmunkált csontok a 14-17. századi budavári palotából

15.05-15.30: Gácsai Mónika: Üvegleletek Szécsényből (17-19. század) II. Ivóedények, viseleti elemek

Vita, kávészünet

15.45-16.10: Schliszka Borbála: "Visszagombolt múlt" A gombok jelentősége a magyar viselettörténetben

16.10-16.35: Takács Mátyás László: Három lelőhely szórványleletei az Ipoly mellől

Vita, kávészünet

16.50: Tárlatvezetés

100/100, a Magyar Nemzeti Múzeum rejtett folyosói, illetve az állandó régészeti kiállítás 9. századi és honfoglalás kori részlegében vezetést tart: Ritoók Ágnes

18.30: Borkóstoló est, közben kötetlen beszélgetés a poszterrel érkező Kollégákkal

– POSZTEREK –

Bartha Annamária: A királyné ruhatára. Pillanatkép Magyarországi Klemencia gardróbjáról

Bíró Gyöngyvér: A Kopáncs-pusztai éremlelet

Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi: Török kori várak és temetők Fonyód térségében. „Viadalhelyeken véresen, sebesen, halva sokan fekszenek...”

Gálvölgyi Orsolya: Pénzforgalom Pápa piacterén az éremleletek tükrében

Koller Melinda: Késő középkori kerámia Gencsapáti-Besenyőszigeten

Kristóf Virág: Középkori és kora újkori kerámia Etéről

Lengyel Boglárka: A gödöllői párta rekonstrukciója

Líbor Csilla – Terei György: Az egykori Örs falu feltárása 2016-ban

Magyar Eszter: Kerámiakülönlegességek a budai Vízivárosból

Mordovin Maxim – Fazekas András – Pánya István: Fémkeresővel az ágasegyházi plom-bák nyomában

Nagy Balázs: A „múzeumbarát fémkeresőzés” eredményei Békés megyében

Orha Zoltán: 13-14. századi település(ek) a Zala megyei Keménfáról

Petkes Zsolt – Pánya István – Lantos Andrea – Cs. András Réka: Talált tárgyak osztálya: Honfoglalás kori szórvány tárgyak Bács-kiskun Megyében

Simmer Livia: Egy 17. századi épület Egerszeg várából

Szörényi Gábor András: Az óhutai pálos kolostor temploma

Szörényi Gábor András – Miskolczi Melinda: Egy tatárjárás kori(?) áldozat Ócsanálósról

Tóth Andrea Janka: Interdiszciplináris kutatások Budán, avagy mire jó az archeobotanika?



Program - 2017. november 25. szombat

2017. november 25. szombat

5. Kézművesség és anyagi kultúra II.

Levezető elnök: Tomka Gábor

9.00-9.25: Anderko Anna: A füleki vár 15-16. századi figurális kályhacsempéi

9.25-9.50: Rakonczay Rita: Habán kályhacsempék Csábrág várában

9.50-10.15: Mészáros Máté: Késő reneszánsz kályhacsempék az egri várból

Vita, kávészünet

10.35-11.00: Szigeti Judit: Egy 13. századi sziklagödör kerámiaanyaga. (Budai vár, Színház u. 1-11.)

11.00-11.25: Véninger Péter: Feketemázás kerámiák csudálatos világa

Kérdések, kávészünet

6. Várak régészeti kutatása

Levezető elnök: Feld István

11.40-12.05: Gillich Olivér: A tatai vár gótikus kőfaragványai

12.05-12.30: Hegyi Dóra: Reneszánsz kőfaragványok Regéc várából

12.30-12.55: Miskolczy Melinda: A diósgyőri vár 2017. évi kutatása

Vita

Ebédszünet (Muzikum Étterem, Múzeum u. 7.)

Program - 2017. november 25. szombat

7. Módszertani kérdések, társtudományok

14.00-14.25: Bíró Gyöngyvér – Rózsa Zoltán: A Kopáncs-pusztai éremlelet

14.25-14.50: Szende László: Kéziratos dokumentumok a középkori régészet szolgálatában

14.50-15.15: Paterka Pavel: "Középkori régészeti kutatás a két világháború között (a mai érsekújvári-, komáromi-, és lévai járások területén)

15.15-15.40: Lengyel Boglárka: Műtárgymásolatok, rekonstrukciók és kísérleti régészet kapcsolatának kérdései

Vita

16.00: A konferencia zárása



Levezető elnökök

Dr. Takács Miklós

Régész, tudományos főmunkatárs, egyetemi docens
MTA BTK Régészeti Intézet, PPKE BTK Régészettudományi Intézet

Buzás Gergely

Régész, művészettörténész, múzeumigazgató
Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeuma

Dr. Végh András

Régész, múzeumigazgató, tanszékvezető egyetemi docens
Budapesti Történeti Múzeum, PPKE BTK Régéztudományi Intézet

Dr. Révész László

Régész, tanszékvezető egyetemi docens
Magyar Nemzeti Múzeum, SZTE BTK Régészeti Tanszék

Dr. Ritoók Ágnes

Régész, tárigazgató
Magyar Nemzeti Múzeum

Dr. Laszlovszky József

Régész, egyetemi docens
Közép-európai Egyetem

Dr. Tomka Gábor

Régész, főigazgató-helyettes
Magyar Nemzeti Múzeum

Dr. Feld István

Régész, egyetemi docens
ELTE BTK Régészettudományi Intézet

Előadók, társszerzők

Adriana Gașpar hallgató

Institute of Archaeology „Vasile Parvan”, Bukarest, Románia

Anderko Anna hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Cs. András Réka régész-muzeológus

Türr István Múzeum, Baja

Bartha Annamária

Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr

Belényesy Károly PhD régész, ügyvezető

Heritage Consulting Kft., Budapest

Bíró Gyöngyvér régész, PhD hallgató

Nagy Gyula Területi Múzeum, Orosháza

SZTE Régészeti Tanszék, Szeged

Dudás Dorina

Dobó István Vármúzeum, Eger

Fazekas András Kristóf régész

Kecskeméti Katona József Múzeum

Font Ágnes hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Gácsi Mónika hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Gallina József Zsolt régész, ügyvezető

Ásatárs Kft., Kecskemét

Gálvölgyi Orsolya hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Gillich Olivér hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Haramza Márk történész, PhD hallgató

Janus Pannonius Múzeum, Pécs

PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Piliscsaba

Havasy Orsolya régész

Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., Budapest



Előadók, társszerzők

Hegyi Dóra régész, PhD hallgató

Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., Budapest

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Herschman Tamás

Dobó István Vármúzeum, Eger

Horváth Viktória régész, PhD hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Koller Melinda régész

Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., Budapest

Kovács Bianka Gina régész

Kuny Domokos Múzeum, Tata

Kováts István régész

MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád

Kristóf Virág hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Langó Péter PhD régész, tudományos segédmunkatárs

MTA BTK Régészeti Intézet

Lantos Andrea régész-muzeológus

Viski Károly Múzeum, Kalocsa

Lengyel Boglárka régészeti-fémrestaurátor

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Líbor Csilla

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Lukács Nikoletta régész

Kecskeméti Katona József Múzeum

Magyar Eszter hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Mészáros Máté hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Miskolczi Melinda régész

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Molnár Karola régésztechnikus

Kecskeméti Katona József Múzeum

Mordovin Maxim PhD régész, egyetemi adjunktus

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Előadók, társszerzők

Nagy Balázs régész-numizmata

Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre

Nagy Balázs régész

Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba

Nagy Szabolcs Balázs régész

Lackó Dezső Múzeum, Veszprém

Németh Fruzsina Alexandra hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Németh Veronika hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Orha Zoltán régész, muzeológus

Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg

Paterka Pál szaktanácsadó

Nyitrai Kerületi Műemlékvédelmi Hivatal, Szlovákia

Pánya István térinformatikus

Katona József Múzeum, Kecskemét

Pátkai Ádám Sándor régész, PhD hallgató

Lackó Dezső Múzeum, Veszprém

PPKE BTK Régészettudományi Intézet, Piliscsaba

Petkes Zsolt régész, tudományos segédmunkatárs

MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest

Prohászka Péter PhD régész

Archeologický ústav SAV, Nyitra, Szlovákia

Rakonczay Rita hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Reich Szabina régész

Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár

Rosta Szabolcs PhD régész, múzeumigazgató

Kecskeméti Katona József Múzeum

Rózsa Zoltán régész, múzeumigazgató

Nagy Gyula Területi Múzeum, Orosháza

Schliszka Borbála hallgató

ELTE BTK Régészettudományi Intézet, Budapest

Simmer Livia régész

Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg



Előadók, társszerzők

Soós Rita régész, PhD hallgató

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

SZTE Régészeti Tanszék, Szeged

Szende László PhD régész-történész, főosztályvezető

Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

Szigeti Judit

Budapesti Történeti Múzeum

Szörényi Gábor András PhD régész, régészeti igazgatóhelyettes

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Takács Ágoston régész

Budapesti Történeti Múzeum

Takács Mátyás László hallgató

PPKE BTK Régészettudományi Intézet

Terei György régész

Budapesti Történeti Múzeum

Tóth Andrea Janka régész-archaeobotanikus

Tóth Zoltán régész

Dobó István Vármúzeum, Eger

Varga Máté régész, kiállítóhely-koordinátor

Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár

Vargha Mária régész

Universität Wien, Ausztria

Véninger Péter kerámia műtárgymásoló

Fóti Népművészeti Szakgimnázium és Gimnázium

Sz. Wilhelm Gábor régész

Kecskeméti Katona József Múzeum

Zay Orsolya régész

Dobó István Vármúzeum, Eger

Rezümék - Előadások

– Horváth Viktória –

„Egy darab régi Pest” – a belvárosi Molnár u. 7-9. telkek régészeti kutatása

2017 februárja és májusa között lehetőségünk nyílt arra, hogy egy belvárosi, közvetlenül a Duna partján elhelyezkedő bérház helyén az altalajig menő régészeti kutatást végezzünk. Az előzetes várakozásokkal ellentétben, ami ezen az 1300 m²-en előkerült, az országos, bizonyos szempontból európai szinten is egyedülállónak mondható. Szerencsés módon a 18-19. századi építkezések nem, vagy csak kis mértékben pusztították el az azt megelőző korszakok régészeti emlékeit, így az ásatás során feltárult előttünk az Árpád-kori, késő középkori illetve kora újkori Pest egy egészen apró szeletének képe.

A kedvező talajviszonyoknak köszönhetően a szerves anyagok (bőrcipők, bőr kardtokok, bőrtársolyok, hulladékok; facölöpök, faeszközök, cserzőkádak stb.), illetve a fémleletek, köztük a kiemelkedőnek tekinthető 53 textilplomba mind-mind csaknem eredeti pompájukban kerültek elő, rozsdától és korróziótól mentesen.

Az előkerült jelenségek illetve egyes leletek kapcsán felmerül a kérdés: milyen szerepet játszott a középkorban ez a terület? Milyen topográfiai változásokra nyertünk bizonyítékot? Az eredmények teljes és átfogó elemzése nélkül az előadás arra vállalkozik, hogy ízelítőt adjon a Molnár utcában napvilágra került leletekből, melyek kapcsán sokrétű és összetett vizsgálódások indulhatnak el a közeljövőben.



1. kép – Fa cserzőkád, alján állati ürülékkel

2. kép – Megtalált darabjaiból összeállított bőr gyermekcipő





Rezümék - Előadások

– Gaşpar, Adriana –

„Palanca Mică” - a rediscovered suburb of the Ottoman Temesvar town. The archaeological research (campaign 2015) at the „Parcul Justiției” objective

The city of Timișoara is located in the western part of Romania. During the Ottoman administration (1552-1716) Timișoara was the most important fortress of the largest sancak of the vilayet with the same name. In 1552, when the Ottoman administration was established in Timișoara the fortress has gone through an important stage of ethnic and spatial reorganization. The archaeological research carried out in the last few years – on the occasion of some public constructions – brought to light the aspects of the historical past of the city, but especially parts of the former fortress from the Ottoman times. Most of these archaeological records will be treated in my Ph.D. thesis entitled „Ottoman Timișoara in the light of archaeological finds” with emphasis on the topographic situation and on the material culture.

Our presentation will focus on records of the archaeological research that took place in the perimeter of the small suburb of the fortress in the Ottoman period. That small neighborhood of the town was known as Palanca Mică or the Island. These records have a great importance for the historical past of the city, especially since this survey is the only archaeological research ever made in the perimeter of this suburb. These works were carried out through archaeological survey that took place in the autumn of 2015 on the occasion of the modernization of a park from that area.

As a result of this research, the stratigraphy was established of the archaeological site Palanca Mică; habitation elements and several types of archaeological artifacts were identified. Therefore, all of these data can contribute to the image of the Timișoara suburb from the Ottoman period.



1. picture – The stratigraphy in Section 1 (with the burnt and sand layers)



2. picture – Section 3

Rezümék - Előadások

– Varga Máté – Molnár Karola – Késő középkori és kora újkori kutak Kecskemét belvárosából

Előadásunkban egy közelmúltban feltárt lelőhely, Kecskemét-Nagykőrösi utca 7-9. öt, különböző szerkezeti típusba sorolható kútját vizsgáltuk, melyek jó állapotúak voltak, gazdag leletanyagot és szerves anyagokat is tartalmaztak. A cél egy részletes, természettudományos vizsgálatok bevonásával történő lelőhely-feldolgozás és közzététel elkészítése volt. A munka során elvégeztük a leletanyag feldolgozását, továbbá a kutak korának meghatározását melyhez a dendrokronológiai vizsgálatok eredményei is segítséget nyújtottak. Mindezek alapján a legidősebb kút a 15. században működhetett, míg a legfiatalabb betemetődésére a 18. század elején kerülhetett sor. A dendrokronológiai és az archaeobotanikai vizsgálatok segítségével a lelőhely egykori, természetes környezetét vízenyős területként sikerült meghatározni. Kutatásunk kiegészült még a kutakban talált bőrcipő maradványok és a lelőhely állatcsontanyagának vizsgálatával is. A kutakból napvilágot látott kerámiaanyag rendkívül változatos összetételű volt, ezért alapanyag szempontjából egy gyakran előforduló kisebb csoport, a fehérre égő anyagú kerámia archeometriai vizsgálatára esett a választásunk.

A rendelkezésre álló írott forrásanyag, várostörténeti munkák, tanulmányok és a természettudományos vizsgálatok segítségével kísérletet tettünk a lelőhely elhelyezkedésének és szerepének meghatározására a korabeli Kecskemét területén belül. Mivel a város száraz, és vízben szegény vidéken terült el a korábbi időszakokban is, és a kutak mindig is nagy értéket képviseltek, így okkal tulajdoníthatunk jelentősebb szerepet a vizsgált lelőhelynek, mely ráadásul egy főútvonal mellett helyezkedik el.



1. kép– Hordóval bélelt kút (19. objektum, Kecskemét-Nagykőrösi utca 7–9.)



2. kép– Vörös kancsó (19. objektum, Kecskemét-Nagykőrösi utca 7–9.)



Rezümék - Előadások

– Pátkai Ádám Sándor –

Táj és település kapcsolata a Kisalföldön

A településhálózat sajátos jellegzetességekkel bír és elválaszthatatlanul összekapcsolódik a tájjal, amelyben létrejön. Előadásom első felében egy település mikrokörnyezetét, illetve történeti háttérét szeretném vizsgálni. E település Mihályháza, melynek tágabb területe már az őskor óta lakott. Ez főként rendkívüli természeti adottságainak és körülményeinek köszönhető. A területet körülvevő folyók és patakok természetes határvonalakat jelölnek ki. A Marcal, Bitva, és Hajagos nevű vízfolyások által közre zárt terület ártere védelmi funkciót is jelöl. A terület 120-130 méteres tengerszint feletti magasságban található, ahol a mai belterület a legmagasabb ponton helyezkedik el.

A folyószabályozások előtt közvetlenül a település északi és keleti határát is mocsár lepte el. Ennek köszönhetően kiváló minőségű tőzeglőhelyek alakultak ki. Ezek valószínűleg már a római-, majd a középkorban is fontos nyersanyaggal láthatták el a helyieket. Négy olyan középkori településről vannak írott és régészeti adataink, melyek története rendkívüli módon összefonódik a természet környezetalakító hatásaival. Elég, ha arra gondolunk, hogy e területet és a településeket a 16. századig Nádasdnak is nevezték. Történeti és régészeti adatokat felhasználva szeretném körbejárni e témát.

A Nádasd név kapcsán találkozhatunk egy ma még lokalizálatlan kolostorral. Az előadás második felében a Mária Magdolnának szentelt nádasdi ágostonos remetekolostor helyéhez kötésével kapcsolatban szeretnék információkat megosztani, illetve a kolostor kutatásának jelenlegi állapotát ismertetni. Több oklevéllel is rendelkezünk, melyek a kolostorhoz köthetőek, azonban nem árulják el egyértelműen annak elhelyezkedését. Emiatt egyéb módszereket és adatokat kell keresnünk.



1. kép – Mihályháza (Nádasd) területe a II. katonai felmérésen



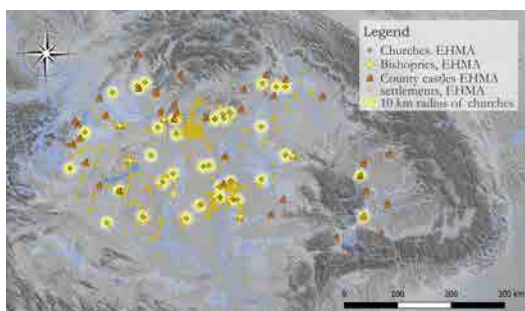
2. kép – 1517-ből származó oklevél, mely említi a nádasdi Szent Mária Magdolna ágostonos remetekolostort

– Vargha Mária –

A plébániahálózat kezdeti formálódásának régészeti nyomai a 11-12. századi Kárpát-medencében

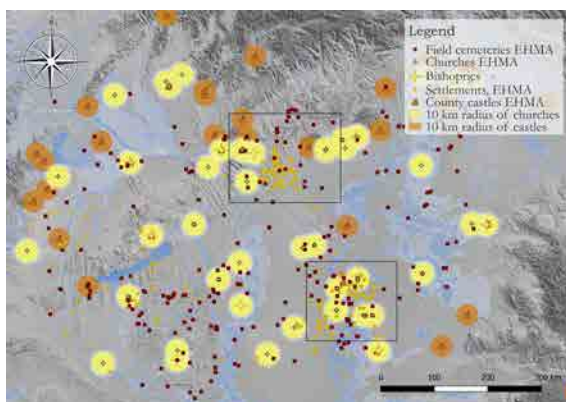
Jelen előadás a Kárpát-medencében a templomhálózat, a korai pasztorációs egyházaktól a 13. századra megszilárdult plébániahálózat megszilárdulásáig tartó szakaszának első felére keltezhető régészeti nyomaira, s az azokban megfigyelhető mintákra koncentrálni. Régészeti szempontból a probléma középpontjában a templomok, valamint a hozzá tartozó temetők alapítása, s ezek viszonya áll a soros temetőkhöz és a településhálózathoz viszonyítva. A falusi népesség térítési folyamatairól beszámoló egyéb források hiányában a régészeti források kiaknázása adhat lehetőséget a kutatásnak. Annak ellenére, hogy az államalapítás, és az ezzel szorosan összefüggő térítési folyamatok, valamint az egyházszervezet kiépítése a magasabb szinteken viszonylag jól ismert és alaposan kutatott, e szervezet, s a hívek zömét alkotó falusi templomok, későbbi plébániák korai szerveződése gyakorlatilag ismeretlen.

Annak ellenére, hogy a folyamat történetileg nagyjából rekonstruált, az ezzel összefüggő hatalmas régészeti anyag áttekintése további lehetőségeket kínál. Az 1000 után kiépülő állam- és egyházszervezet a régészeti forrásokban – csakúgy mint az írott szövegekben – ellentmondásos. Keltezése nehézkes, a forrásellátottság változó. Mindennek ellenére a lelőhelyek nagy száma megengedi a különböző krisztianizációs folyamatokhoz kapcsolható lelőhelytípusok, s azok egymáshoz való viszonyának vizsgálatát, hol megerősítve, hol cáfolva, hol pedig újabb kérdésekkel gazdagítva az eddig kialakult teóriákat. A lelőhelyek nagyszámú, térbeli vizsgálata rávilágít továbbá a kutatás jelen helyzetének kiemelkedő és hiányos területeire is, s az ebből adódó problémákra.



1. kép – Központok, települések és templomok a kora Árpád-korban

2. kép – Soros temetők, templomok, települések és központok viszonya a kora Árpád-korban





Rezümék - Előadások

– Cs. Andrási Réka –

A középkori Csanádszentgyörgy különleges templomának nyomában

A Bács-Kiskun megyei Érsekcsanád határában, az egykori Csanádszentgyörgy középkori falu helyén, egy különleges felfedezésre tettünk szert 2016 októberében. Egy helyi, lelkes lokálpatrióta hívta fel a bajai és a kecskeméti régészek figyelmét egy kb. 4 x 4 m-es területre, az ismert lelőhelyen belül, ahol mélykereső műszere igen erőteljes jelet mutatott. Egy mentőfeltárás keretében megnyitottunk egy kisméretű szelvényt, s megdöbbentő eredményre jutottunk: egy földfalú, szakrális témájú, 13-14. század fordulójától keltezhető, falképekkel ellátott templom nyomaira bukkantunk, mely a Kárpát-medencében eddig teljesen egyedülálló. A területen geofizikai vizsgálatokat is végeztünk, melyek kimutatták, hogy egy nagyméretű, gótikus templom is állt itt egykor, valószínűleg a 15-16. században, mely a földfalú templomtól pár méterre helyezkedett el. A lelőhelyen ritka, s értékes leletek is előkerültek idén, mint pl. egy szentföldi típusú ereklyetartó mellkereszt, de emellett Szent László és Kálmán dénárja is napvilágot látott. Ezen leletek igen fontosak a keltezését illetően, hiszen az írásos források csak a késő középkortól értekeznek Csanádszentgyörgyről. A falu elnéptelenedéséről már a fennmaradt oklevelek is szólnak, de a lelőhelyen nemrégiben előkerült érmelelet is a törökök általi pusztítást támasztja alá. A feltárás folytatására egy nagyobb volumenű pályázatot nyújtott be a Türr István Múzeum, hiszen egy nagyon kis szeletét sikerült eddig a felszínre hoznunk, mely így is rengeteg információval szolgál, de a teljes „igazság” felfedezésére még további ásatások fognak csak választ adni



1. kép – A felszentelési kereszt Csanádszentgyörgyről



2. kép – Egy dicsfénnyel ellátott faltöredék in situ helyzetben

Rezümék - Előadások

– Lantos Andrea –

Sármény középkori temploma és temetője

Sármény falu temploma ma a Homokmégy községhez tartozó Szentegyházparton található a Homokmégy-Alsómégy közötti úttól É-ra, kb. 200 m-re. A falunak az írásos források és a régészeti terepbejárások tanúsága szerint Árpád-kori előzményei is voltak. A falu első írásos említése egy 1198-as oklevélben történt, melyben a kalocsai érsek többek között sárményi tizedét átadta a káptalannak. Az 1548-as és 1560-as török defterekben templomos helyként, illetve olyan helyként említik, melynek plébánosa van.

A Viski Károly Múzeum a 2006-tól 2017-ig terjedő időszakban öt ásatási évadon keresztül folytatott kutatásokat a területen. A feltárások eredményeként összesen 900 m² alapterületű ásatásokon előkerült az egyházi épület alapmaradványa, illetve a templom körül 600 Árpád-kori és középkori sír.

A feltárt ÉK-DNy-i tájolású templom teljes hossza 24 m. Két építési periódust figyeltünk meg, a korábbi, – Árpád-kori – templomhoz a későbbiekben DNy felől egy 6 m hosszúságú – a korábbi templomhoz képest 1,6 m-rel szélesebb – téglalap alakú bővítést építettek, melyet négy pillérrel erősítettek meg. A templomot a szentély irányában is kibővítették. Az új, szélesebb szentélyt is pillérekkel erősítették meg. A templom ÉK-i, hosszanti falához csatlakozott az osszáríum, vagy csonttár.

A templomon belül és kívül négy illetve öt rétegben feltárt sírok, valamint az ásatás területén előkerült nagy mennyiségű leletanyag és az írásos források alapján a templom építését a 12. századra keltezhetjük, pusztulását pedig a 16-17. századra tehetjük.



1. kép – A templom légifotója (2016)



2. kép – A 85. sír textilmaradványa



Rezümék - Előadások

– Belényesy Károly – Nagy Szabolcs Balázs – Nagy Balázs – Középkori kegyhely nyomai a bakonybéli Borostyánkő területén

A területen 2016-ban folyt régészeti kutatás célja az 1230-as évből származó pápai oklevélben, a Szent Gellért sziklája fölött állóként említett, Szűz Mária tiszteletére szentelt kápolna azonosítása volt. A Borostyánkő déli oldalán álló kálvária helyén feltételezett épület remélt azonosítása során azonban számos új és rendkívüli érdeklődésre okot adó lelet előkerüléséről tudunk beszámolni.

A 19. század végén emelt Golgota-szoborcsoport előterében sikerült feltárnunk egy középkori épület vastag épülettörmelékét. Bár alapfalakat nem tudtunk azonosítani, az előkerült természetes sziklaüregbe beszakadt építőkövek, habarcs és festett vakolattöredékek valószínűleg a 19. század első felében végleg elpusztult kápolna maradványaiként azonosíthatóak. Az épület és az egykori mindennapok tanúi az omladékból előkerült kovácsoltvas szegek és a fel-felbukkanó középkori leletek: érmék, kerámia-töredékek, amelyek egyben a 13. századi oklevélben szereplő adatok hitelességét is támogatják. De az omladékon túl rendkívül érdekes maga az üreg is, amelynek középkori, illetve Árpád-kori használatát is számos lelet igazolja. A kutatás során alkalmunk nyílt a feltárás tágabb környezetét is vizsgálni, amely során számos Árpád-kori, középkori érme, fémtárgy, köztük egy 13. századi éremlelet került elő, utalva a terület évszázadokra visszanyúló kitüntetett szerepére és a Monostorral való kapcsolatára. A kérdés csupán az, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján miként írható le ez a kapcsolat?



1. kép – Ásatási szelvények a Kálvária előterében



2. kép – Középkori épület maradványok a Borostyánkő sziklafelszínén



3. kép – 13. századi éremlelet a Borostyánkő oldalában

– Reich Szabina –

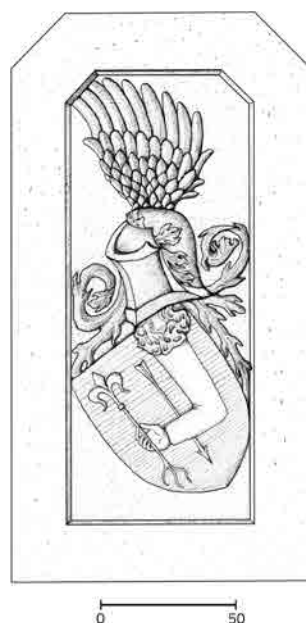
A székesfehérvári Szent István-székesegyház körül és a két oldalkápolnájában folytatott feltárás eredményei

Székesfehérváron a Szűz Mária-prépostságtól délnyugatra helyezkedett el az a korai települési egység, mely a város legmagasabb pontján (a mai Megyeház utca–Városház tér–Kossuth utca) jött létre. A kutatók többsége szerint itt állt a II. János Pál pápa téren lévő mai székesegyház előzményének tartott Szent Péter templom. Számos kútfőben fordul elő a plébánia, amelyek szerint a koronázási szertartást követően az uralkodók itt mondtak ítéletet és ütöttek lovaggá vitézeket. A város töröktől való visszafoglalását követően a 18. század folyamán barokk stílusban újjáépített plébániatemplomból a püspökség 1777. évi megalapítása után székesegyház lett, Szent István patrocíniummal. 2016-ban két alkalommal sikerült régészeti kutatásokat végezni az egyházi épületen kívül és a két oldalkápolnában. A püspöki székesegyház körül végzett drén-csővezés során több falszakaszt sikerült megfigyelni, melyeknél a terület erős bolygatottsága (parkosítás, közművesítés) miatt csupán relatív kronológiát lehetett felállítani. Az északnyugati toronyban (Szűz Mária-kápolna) végzett feltárás során a nyugati oldalfalon, közvetlenül a mai burkolat alatt gótikus lábazati falfestés nyomai kerültek elő. A helyiségben két járószintet is megfigyeltünk. A délnyugati sarokban egy vízgyűjtőt találtunk, mely feltehetően kézmosó része lehetett. A délnyugati torony aljában (Szent István-kápolna), közvetlenül a járólapok alatt több falszakaszt és egy kriptát tártunk fel, melynek vörösmárvány fedlapja is megmaradt. A kutatás lehetővé tette, hogy újabb információkat nyerhessünk a terület és az épület építéstörténetére vonatkozóan.



1. kép – Északnyugati kápolnában feltárt vízgyűjtő és a lábazati falfestés (fotó: Reich Szabina)

2. kép – Délnyugati toronyban talált kriptafedlapjának felmérési rajza (készítette: Burián Péter)



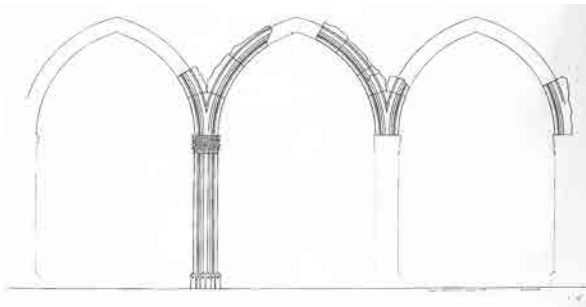


Rezümék - Előadások

– Takács Ágoston –

A soproni ferences templom szentélyrekesztője

A templomhajó és a szentély kettéválasztására a középkori koldulórendi templom-építészetben elterjedt szerkezeti megoldásnak hazánkban alig maradt értékelhető emléke. A Magyar Királyság területén is alig pár helyen, többnyire erdélyi templomokban maradt torzói láthatóak ma. Ásatásokból valamivel többet, mintegy tucatnyit ismerünk, azonban publikálva még ennél is kevesebbet. Ezért is érdekes a soproni leletcsoport, amelynek első darabjait az 1870-es években találták a soproni Templom utcában egy építkezés során. Azonban csak mintegy 100 évvel később az 1960-as években vetődött fel a gondolat – miután 1962-ben szintén a Templom utcában nagyobb mennyiségű a korábbiakhoz hasonló faragványt találtak –, hogy ezek egy egykori szentélyrekesztő darabjai lehetnek. Ekkor készítette el a feltárásban is részt vevő Szakál Ernő szobrász-restaurátor a szerkezet elvi rekonstrukcióját, amelynek gipsz makettje ma is látható a Soproni Múzeumban. Néhány évtizeddel később, 1996-tól kezdődően lehetősége nyílt a múzeum szakembereinek, hogy az egykori ferences (ma bencés) templomban feltárásokat végezzenek. A következő 15 évben a templom és a kolostor számos részén történt kutatás, amelynek eredményeképpen többek között a lettnerhez kapcsolható kőanyag száma csaknem megduplázódott, ráadásul a templomhajó kutatásakor a szerkezethez köthető alapfalak is feltárássra kerültek. Dolgozatomban Szakál Ernő eredményeit is szem előtt tartva, de a teljes kőanyagot újra felmérve és az ásatási adatokkal összevetve, valamint a templomban végzett megfigyelésekkel kiegészítve kíséreltem meg rekonstruálni a szerkezetet, amely így számos ponton eltér, illetve pontosítja a korábbi rekonstrukciót, illetve a templom építéstörténetét.



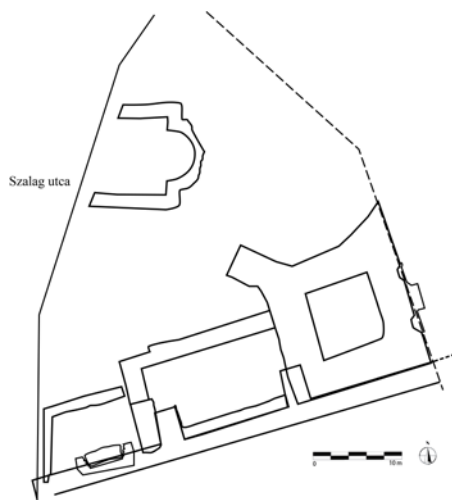
1. kép – Szakál Ernő rekonstrukciós rajza a szentélyrekesztőről

2. kép – A szentélyrekesztő alapfalai feltárás közben (fotó: Nemes András)



– Németh Fruzsina Alexandra –
A budai ágostonos kolostor boltozati elemei

A budai ágostonos kolostor, mely a Vizivárosban, a várhegy oldalában található, a középkori város jelentős egyházi épülete és régészeti emléke, melynek helye sokáig nem volt ismert a kutatás számára. Több történeti, régészeti és várostopográfiai munka említi, azonban pontos elhelyezkedését csak az 1990-es években végzett ásatások ásatások alapján sikerült meghatározni.. A területen végzett ásatások során, több építészeti részlet és faragott kő látott napvilágot, melyek eddig nem kerültek feldolgozásra. A kőanyag értékelését megnehezíti, hogy a terület újkori és modern kori beépítettsége miatt, az épületegyüttes csak egy töredékét sikerült feltárni, a kutatások csupán a templomhajó északi falára, a hozzá tartozó melléképületekre, a temetőre, valamint az épületegyüttes egy központi, azonosítatlan területére terjedtek ki. A faragott kövek nagy része másodlagos helyzetből került elő, így azok eredeti elhelyezkedésére nem következtethetünk. Az in situ feltárt faragványok a helyszínen, az épületbe belefoglalva ma is megtalálhatóak, azonban ezek kutatása szinte lehetetlen. A kőfaragványok feldolgozása során összesen 21 kőelemet sikerült felmérni, melyek közül kilenc volt nyílás és tizenkettő boltozati elem. A töredékek mindegyikét gótikusnak lehetett meghatározni, és keltezésük a 14. századtól a 15. század második feléig terjed. A két ásatás alatt megtalált összes töredék közül a boltozati elemeket vizsgálva, a feldolgozás során, a teljes anyagban két hevedertöredéket, nyolc boltozat bordatöredéket, egy bordametszést, egy zárókövet és egy bordaindítást sikerült elkülöníteni.



1. kép – A kolostor feltárt részeinek alaprajza



2. kép – Boltozati töredék



Rezümék - Előadások

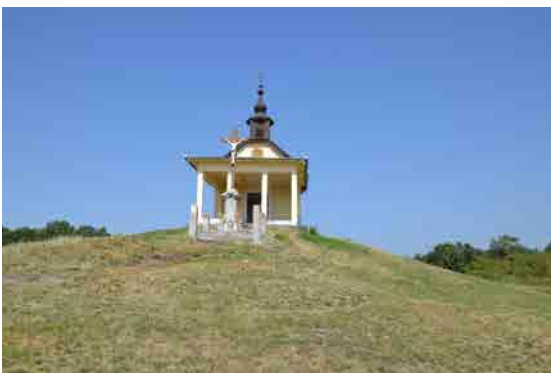
– Tóth Zoltán – Dudás Dorina – Herschman Tamás – Tájregészeti kutatások a veresmarti pálos kolostornál

Veresmart (ma Pálosvörösmart) az Északi-középhegységben, a Mátra hegység déli lábánál fekszik. A település Gyöngyöستől északkeletre, Abasártól északra, a Bene-patak mentén található. Az Aba nemzetségbeli Csobánkák 1304-ben benei birtokuk Veresmart nevű részét átengedték az ott lakó remetéknek, hogy ők a korábbi Keresztelő Szent János és Szent Sixtus kápolnájukat meg tudják újítani és helyén monostort építsenek. Ezen kívül még Sár település egykori plébániatemplomainak egyikét, a petermai határrészben megkapták és kápolnaként használták tovább. A Sár hegyen található Szent Anna kápolna szintén a pálosok tevékenységéhez kötődik.

A kolostor földrajzilag domb és hegy találkozásánál, a patak völgyben jött létre, amely az általános telepítési típusok közé sorolható (ún. „kutyor”). A birtokrészhez tartozott a kolostor közelében kialakított, bővizű forrás által táplált halastó, amely feltöltődésén a jelenlegi település temetőjét hozták létre. A Bene-patakon az 1301-es oklevél szerint „már egész malomsor” volt, valamint a Malom-patakon is több vízimolnár tevékenykedett még a 20. század elején is.

A Mátra-vidék tájenergetikai tényezők szempontjából kedvező, mivel nagy területen hegyvidéki, erdős, ritkán lakott és gazdálkodásra alkalmas. A hegy- és síkvidék találkozása kereskedelmileg is előnyös. A veresmarti kolostor birtokait képezték az erdők, szántók, legelők, rétek, valamint a Mátra déli, lejtős oldalán szőlőtermelés és borkultúra alakult ki a pálos tevékenységnek is köszönhetően. A Sárhegy észak-északkeleti részén kölesföldeket hoztak létre. Ezek közelében manapság is látható kőkerítések utalnak az egykori állattartásra, ahol a tölgyerdő kedvező feltételeket adhatott a sertések makkoltatásához.

Az előadásban a térképek, terepbejárások, műholdfelvételek, légi fotók és történeti források alapján foglaljuk össze azokat az információkat, amelyek az egykori, eddig régészetileg kutatatlan pálos kolostor gazdálkodására és tájhasználatára utalnak.



1. kép – Szent Anna kápolna



2. kép – Kőkerítés a Sárhegyen

Rezümék - Előadások

– Haramza Márk – Langó Péter – Lukács Nikoletta – Sz. Wilhelm Gábor – 10. századi fegyveres sír Soltról – megjegyzések a korai kétélű kardos sírokról és a korai fegyverekről

Solt – Révbér lelőhelyen egy kora újkori és egy 10. századi emlékeket is tartalmazó lelőhely került elő Wilhelm Gábor feltárásai során. A lelőhelyen egy kétélű karddal eltemetett fegyveres férfi temetkezése is előkerült. A sír érdekessége a szálfegyver, melynek párhuzamait a magyar kutatásban Kovács László gyűjtötte össze és ő készítette el a korai emlékek kritikai katalógusát is. Ezzel párhuzamosan az elmúlt időszakban számos nemzetközi kutatás foglalkozott részletesen a tárgytypussal s annak tágabb kontextusával. A kutatócsoport ezek bevonásával szeretné körbejárni a kérdéskör fontosabb problémáit, bemutatni a sírhoz kapcsolódó újabb megközelítések nyújtotta lehetőségeket.



1. kép – Fegyveres sír
Solt-Révbérpusztáról 1.

2. kép – Fegyveres sír
Solt-Révbérpusztáról 2.





Rezümék - Előadások

– Soós Rita –

A temetkezési szokások vizsgálatának módszertana – elméleti vázlat

A modern régészeti kutatás újra vizsgálat alá vonja az egyes tárgytipusokat, az újabb eredmények tükrében meghatározza elterjedési területüket, használati idejüket, kapcsolattrendszereket, származásukat, anyagukat, készítési technikájukat. A honfoglalás kori tárgyi hagyaték egyre nagyobb részét lehet a korábnál szűkebb időhatárokon belül keltezni. A honfoglalás korára keltezett sírok viseleti elemeinek, illetve mellékleteinek vizsgálatán túl a lelőhelyeken jelentkező temetkezési szokásokra fordított figyelem méltatlanul kevés. Ma már tudjuk, hogy a sírokban talált tárgyak egy része a Kárpát-medence egyes területein különböző időben tűnik fel, majd kopik ki a sírokból, keltezésüket nem lehet általános érvényűnek tekinteni. Véleményem szerint nem kizárt, hogy a temetkezési szokások is regionális eltéréseket mutatnak mind időben, mind jellegben. Ebből kifolyólag egy-egy kiválasztott történeti-földrajzi régió temetkezési szokásainak vizsgálata nem segítené a fentebb felvázolt célok elérését, tehát elengedhetetlen a honfoglalás kori szállásterület egészére kiterjedő kutatás. Mindezek értelmében és az elvégzett munka minőségének érdekében, az egyedüli korlátot a vizsgálandó szokások szelektálása adhatja. A kiválasztásnál olyan szempontokat kellett felállítanom, melyek lehetővé teszik, hogy a következtetéseket egy használható minőségű és mennyiségű adatból álló adatbázis alapján lehessen levonni. Előadásomban egyrészt a temetkezési szokások felgyűjtéséhez, szelektálásához, elemzéséhez szükséges speciális módszertan elméleti vázlatát kívánom bemutatni. Másrészt pedig kihangsúlyozni azt, hogy temetkezési szokások vizsgálatának a modern honfoglaláskor kutatásban van létjogosultsága, hogy a tárgyak felgyűjtéséhez hasonló metódussal a korszak egy újabb szelete válik megfoghatóvá, a 10. századról kialakult kép pedig értetőbbé.



1. kép – Honfoglalás kori temetkezés kívülről (László Gyula rajza)



2. kép – Honfoglalás kori temetkezés belülről

– Németh Veronika –

A 11-17. századi szerencsi temető leletanyaga

2011-ben került sor a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében elhelyezkedő szerencsi református templom felújítására Makoldi Miklós régész vezetésével. A munkálatok a templom kerítőfalán kívül-belül zajlottak és a falakat is megkutatták. A leletmentés a csatornafektetés nyomvonalában történt, amely erősen befolyásolta a megfigyelt jelenségek értékét. Megállapítható a temetőről, hogy több korszakon keresztül használatban volt, amelyeket a sok egymásra temetkezés is bizonyít. Két jelentős duplatemetkezés került bele a kutatóárkok nyomvonalába, amelyeknél érdekesség, hogy mind a két esetben gazdag viseleti elemek kerültek napvilágra. Többek között textil derékalj, gombostű és párna, gyűrűk és csipkével sodort díszítő rátét. Az egy hónapig tartó kutatás során 133 sírt tártak fel, amelyek többsége gazdag melléklettel rendelkezett. Az előadásom során szeretném elemezni ezeket a mellékleteket.

A leletanyagban nagy számban fordultak elő Árpád-korra keltezhető viseleti elemek, többek közt S-végű hajkarikák és néhány gyűrű. A temető több korszakban történő használatát jelzi, hogy a késő középkorra keltezhető fejékszerek használata gyakori, több sírban is előkerült párta. Több változata is ismert ennek a kiegészítőnek, többek közt karikapárta, udvarlópárta és kontypárta. A szerencsi temetőben főleg karikapártákkal találkozhattunk, amelyeket változatos módon díszíthettek. Az egyik legjelentősebb mennyiségben a veretes párták kerültek elő, de fémszállal sodort és islógos díszítés is megtalálható a temetőben. A 108.B sírban műhaj, vagy szorosra tekert selyemből készített, ezüstsálakkal gazdagon átszőtt fonat is előkerült. A sok hagyományos Árpád-korra keltezhető tárgy mellett egy analógia nélküli késő középkori különlegesség is előkerült, amelyet részletesebben az előadásban fogok ismertetni.



1. kép – 84.B sír, koponyával, pártával, in situ

2. kép – Sakktáblamintás övveret a szerencsi temetőből





Rezümék - Előadások

– Kovács Bianka Gina –

Adatok Tata középkori településtörténetéhez 2. – Középkori temető és településrészlet a Nagykert utcában

Tata leginkább ismert középkori emléke kétségtelenül a tóparton álló, 14. századi eredetű vár. Azonban a környék már az Árpád-korban is lakott volt, a 11. századtól egy bencés apátság állt a területen, melynek közelében később több kisebb falu is létesült. A vár épülésének köszönhetően megindult a települések fejlődése, így a késő középkorban két oldalán már egy-egy mezőváros helyezkedett el, Ótata és Újtata. A várban évekig folyt a feltárás, a település középkori előzményeiről azonban csak kisebb munkák, építkezések alkalmával sikerült némi információt szerezni. A közelmúlt ásatásainak köszönhetően felmerült az igény a régebbi feltárások eredményeinek, leletanyagának teljes körű feldolgozására is, mely sajnos eddig elmaradt. Ezek közé tartozik Szatmári Sarolta 1979-es, Nagykert utcai ásatása, melynek során egy templom körüli temető részlete, illetve néhány településobjektum került napvilágra. Maga a templom sajnos nem esett a megelőző feltárás területére, csak néhány kőfaragvány kapcsolható hozzá. Viszont az előkerült sírok jelzik az épület egykori fontosságát, ugyanis a feltárt 78 sírból 23 falazott oldalú, kőlappal borított volt. Ehhez képest a mellékletek viszonylag szegényesek: néhány S-végű hajkarika, gyűrű, fülbevaló, csat, melyek közül élesen kiemelkedik egy bizánci ereklyetartó mellkereszt. A sírokon kívül az ásatáson még egy kisebb épület alapjai, 10 nagyobb gödör, egy kút és egy rézműves kemence maradványai is előkerültek. A feltárt temetőrészlet felveti a kérdést, hogy Tata melyik temploma állhatott a területen, ugyanis a források alapján több lehetőség is adódik. Az írott adatok alapján Ótatán öt templommal, illetve kápolnával lehet számolni a középkor folyamán. Ezek közül a Szent Kelemen-plébániatemplom és a Szentháromság-templom helye egyelőre ismeretlen, így elképzelhető, hogy ezek valamelyike állhatott a Nagykert utcában. De az sem vethető el teljesen, hogy a korábban a Fürdő utcába lokalizált bencés apátság helyezkedett el a területen.



1. kép – Falazott oldalú, kőlappal fedett sírok kibontva (8. és 9. sír)



5 cm

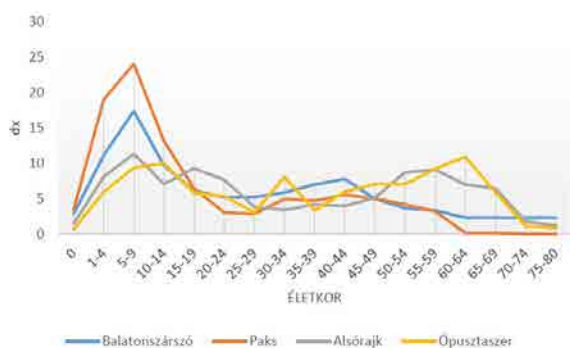
2. kép – Ereklyetartó mellkereszt (50. sír)

– Líbor Csilla –

Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő középkori temetőjének paleodemográfiai képe

2000-2006 között a lelőhelyen folytatott nagyszabású régészeti kutatás részeként a Balatonszárszó Kiserdei dűlő M7/S8as temető, mintegy 70%-át sikerült feltárni, melynek során 1368 sír került napvilágra. Ennek nagyobbik része 13-16. századra datálható, kisebb része pedig 17-18. századi népességet reprezentál.

A mester szakos szakdolgozatom keretein belül e magas sírszám lehetőséget ad arra, hogy a templom körüli temetőkkel kapcsolatos kritikai szemlélet elfogadása mellett vizsgálhassuk a népesség elhalálozási életkor és nem szerinti megoszlását, alapvető demográfiai trendjeit. A gyermeksírok részletesebb vizsgálata csak a közelmúltban keltette fel a kutatás figyelmét, ugyanis sokkal érzékenyebb jelzőként funkcionálnak, mivel fejlődő szervezet révén jobban ki vannak téve a környezeti és társadalmi behatásoknak. Balatonszárszó szerencsés esetében azt láthatjuk, hogy egy temetőt több száz évig használtak folyamatosan, azaz genetikailag a népesség hasonló maradt csupán a különböző impulzusok okozhattak nagyobb változásokat az elkülöníthető időszakok demográfiai képén. Mindezek legelőször a gyereksírok arányában fog visszatükröződni számunkra, valamint a gyerekeken megtalálható hiánybetegségekre utaló nyomok (Cribra orbitalia Cribra cranii, Endocranialis elváltozások, stb.) is segítenek megértenünk a korszak emberének életmódját.



1. kép – Négy későközépkori temető mortalitás görbéje



2. kép – Példa cribra orbitalia jelenségére

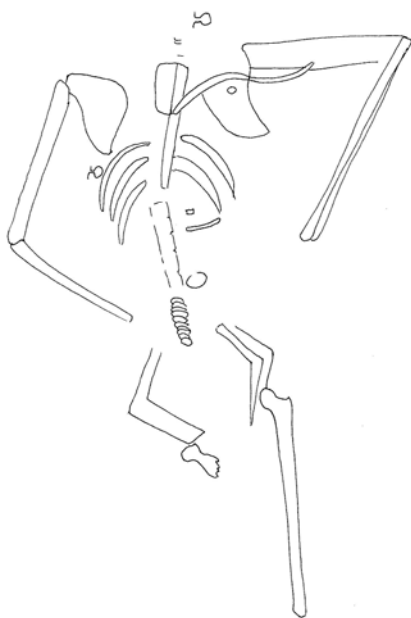


Rezümék - Előadások

– Prohászka Péter –

Erszényleletek a közép- és koraújkorai temetkezésekben a Kárpát-medencében

A naszvadi közép- és koraújkorai temetőben számos érdekes leletet és régészeti jelenség volt. Ezek közé tartozik a 142. sír, amelyben a csontváz a hasán fekvé rendellenes testtartásban került elő. A sírrajz alapján a sírba dobták az elhunytat, mivel a könyökei kifelé álltak. A has részén 28 darab batzen került elő, amelyek záró verete 1539-ből való. A nyugati aprópénzek a 16. században egyre nagyobb számban jelennek meg a Magyar Királyság területén. Az előadás keretében a hasonló számos érmet (erszényt) tartalmazó temetkezések ismertetésére, valamint az erre adott különféle magyarázatok bemutatására kerül sor. A különféle etnikai magyarázatok (délsláv népesség), valamint temetkezési szokások helyett valószínűleg erőszakos halál vagy fertőzés állt annak hátterében, hogy a halotti obolus helyett erszényi érmek maradtak a sírban.



1. kép – A naszvadi temető 142. sírja



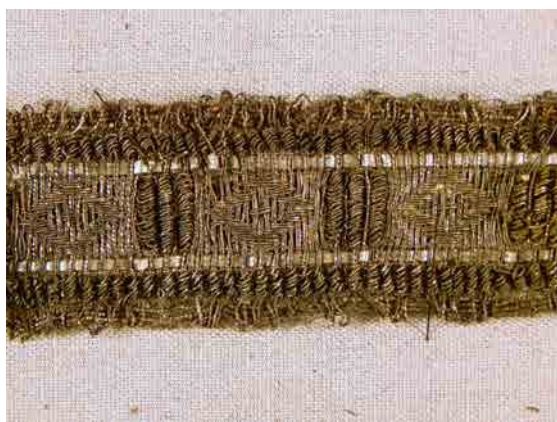
2. kép – Az esztergom-szentgyörgymezői temető 34. sírja és mellékletei



– Zay Orsolya –

Egy felvidéki főnemes reprezentációja – a Dobó kriptá leletei

Dobó István neve a legtöbb magyar számára össze fonódott a 1552-es egri győzelemmel. De mit tudunk Dobóról, mint főúrról és az általa a leggazdagabb magyar főnemesek közé emelt családjáról? A történeti kutatás többször érintette életének és halálának körülményeit, de eddig főúri reprezentációjáról keveset tudtunk. 2008-2009-ben azonban Dobóruszán a templomban a Dél-Zempléni Múzeum és Kulturális Központ (Tóketerebes) és a Dobó István Vármúzeum (Eger) közösen folytatott régészeti feltárást. Ekkor több, rangos női és férfi temetkezés került elő. 2017-ben a két intézmény újra felvette a kapcsolatot. Az előadás célja bemutatni, hogy az előkerült leletanyag azon kívül, hogy a magyar történelem egy emblemikus alakjához és annak családjához köthető, hozzájárul a kora újkor kutatásának nagyon sok szegmenséhez. A különleges lehetőség, hogy egy igazi, eddig ismeretlen főúri kriptá leletei tárulnak a szemünk elé, új szemszögből vizsgálhatjuk a korszak társadalmi viszonyait, az ötvösdéget, a viselettörténetet, a céhes és háziipar termékeit is. Szeretnénk a két intézmény együttműködésével megmutatni, hogy a határokon átívelő közreműködéssel egy kiemelkedő leletegyüttest, illetve egy család halotti kultuszát, reprezentációját hogyan lehet feldolgozni és bemutatni.



1. kép – Fémzálas paszománycsík

2. kép – Női zománcozott karkötő





Rezümék - Előadások

– Kováts István –

Bűnözők, öngyilkosok, hitehagyottak. A „méltatlan halál” megjelenési formái a 14-18. századi társadalmakban a történeti-régészeti források alapján

A középkor és koraújkor (11-18. század) temetkezési gyakorlatának rendszeresen megfigyelt, büntetésekhez vagy kiközösítéshez is kapcsolódó sajátos jelenségei a rendellenes helyzetű temetkezések. Az ún. „tisztességtelen vagy tisztátalan temetés” következményeként a korszakban egész Európában-így Magyarországon is- a települések periferiáján, de gyakran a közösségi temetőkön belül ún. „hamis temetők” (Faulx âtre) létesültek, ahová a feltételezések szerint kivégzések áldozatait, törvényen-vagy társadalmon kívülieket, öngyilkosokat, vagy olyan személyeket temettek, akiktől különböző okokból megtagadták a végtisztességet. Az előadás elsősorban ezekre a lelőhelyekre (sírcsoportokra vagy egyes sírokra) és értelmezésükre koncentrál, a rendelkezésre álló korabeli írásos, képi és régészeti forrásanyag segítségével.



1. kép – Öngyilkos testének levágása a kötélről. Német fametszet, 1788



2. kép – Vesztőhelyen feltárt rendellenes helyzetű temetkezések (Lubomierz, Lengyelország)

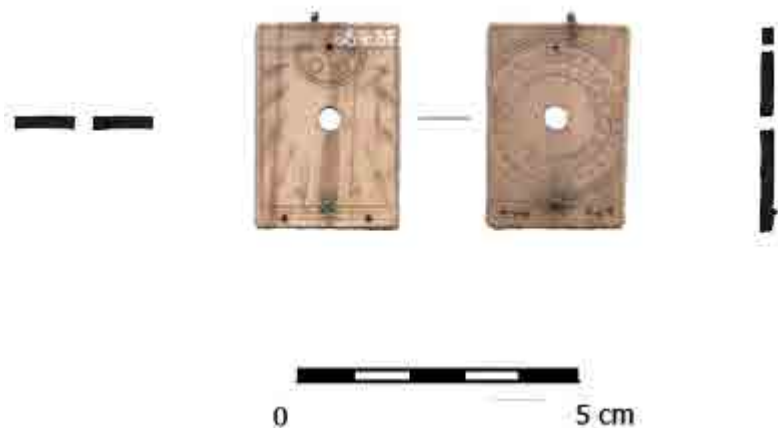
Rezümék - Előadások

– Havasy Orsolya – Csont napórák Heves megyében

Az emberiséget évezredek óta foglalkoztatja az idő mérésének problémája. Ehhez az idők során egyre fejlettebb eszközökkel álltak elő, amik majdnem mindig a Nap járásán alapultak. Legelterjedtebb formájuk a napóra volt. Bizonyos esetekben pedig nemcsak az volt fontos, hogy ezek a műszerek pontosak legyenek: előkerült a hordozhatóság kérdése is.

Európában a 15. századtól gyártanak csontból készült ún. „doboz” vagy „diptichon” napórákat. A népszerű eszközök néha művészien kivitelezettek voltak, gyártásukra Európa szerte több országban szakosodtak mesterek. A legfontosabb gyártási központ a késő középkor folyamán Nürnberg volt. Feltehetően innen származik az a három lelet, ami Heves megyéből került elő, és amik a jelen előadás tárgyát képezik.

1. kép – Csont napóra a
síroki várból



2. kép – Csont napóra a
egri várból





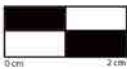
Rezümék - Előadások

– Font Ágnes –

Megmunkált csontok a 14-17. századi budavári palotából

A Gerevich László által vezetett budai palotaásatások során kiemelkedően nagy mennyiségű, állati eredetű nyersanyagból készített tárgy került elő. Az 1950-1952. évek munkálatai során kerültek felszínre azok a tárgyak, amelyek a palota területén lokalizálható agancsmegmunkáló műhely létét igazolják. Ennek anyagát G. Sándor Mária dolgozta fel, majd publikálta 1963-ban. A műhelybe kerülő agancsok felhasználásával készülhettek azok a fűrő- és vésőnyelek, melyeket akár a Zsigmond-kori építkezések során is használtak. Azonban a budai leletanyagot a műhely ismerete és vizsgálata nélkül is joggal tarthatjuk kiemelkedőnek mind az előkerült tárgyak mennyisége, mind megmunkálásuk minősége miatt az eddig ismert középkori magyarországi lelőhelyek között. A leleteken megfigyelhető készítési, használati nyomok további információkkal szolgálhatnak egy olyan középkori iparágról, amivel írott forrásokban nem, s képi ábrázolásokon is csak elvétve találkozhatunk, a tárgyak analógiáinak feltérképezésével, vizsgálatával, nyersanyaguknak összehasonlításával pedig arról is képet kaphatunk, milyen szempontok alapján vált egy adott nyersanyag egy tárgycsoport alapanyagává, valamint azt, hogy mennyire bizonyult ez a választás tudatosnak, vagy véletlenszerűnek. Az állati eredetű nyersanyagok felhasználásának sokszínűségét és jelentőségét az is bizonyítja, hogy a budavári palota ásatásai során nem csak középkori, de számos kora újkori, valamint még a 19-20. századra jellemző használati tárgyak is jelen vannak a leletanyagban.

Előadásom tárgyát az alapszakos szakdolgozatomban szereplő leletek képezik, amik további információkat adhatnak a középkori csontmegmunkálás történetéhez.



1. kép – Csontból készített szíjvég,
14-15. század



2. kép – Lornyon, 18. század vége, 19. sz
eleje

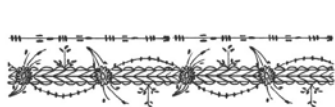
– Gácsi Mónika –

Üvegleletek Szécsényből (17-19. század) II. Ivóedények, viseleti elemek

Szécsény belvárosában, a történeti városmag rehabilitációjához kapcsolódóan folytak ásatások 2005-ben. A három főbb helyszínen végzett munkákat Mordovin Maxim irányította. A Haynald Lajos u. 8. számú lelőhelyen a város védelmét biztosító palánk és az azt vágó 17. századi nagy „török gödör” mellett 16. század első felére-17. század közepére keltezett házak kerültek elő. Az Ady Endre utca 12-es számú helyszínen egy 17. században elpusztult ház és a hozzá tartozó hátsókerti rész került feltárássra. A Forgách-kastély előtt a XI. Ince pápa téren is folyt a kutatás. A területen három periódust határoztak meg: a 15-16. században itt futott a külső vár kétperiódusú árka; később a helyszínen két ház épült fel, melyekhez műhelyek is kapcsolódhattak. Ezt követően a 17. században a házak helyét sík, lekövezett járófelület vette át.

2011-ben a városi erődítés déli kaputornyának keleti oldalán végzett régészeti kutatásokat Mordovin Maxim. A feltárás során napvilágot látott a több periódusú városárk egy részlete, valamint a Gerhardts Graaf 1660-os alaprajzán látható híd pillérei is. Ezen kívül kutathatóvá vált két a 18-19. században leégett ház maradványa. A két ásatás anyagából összesen kb. 350 üvegtárgyhoz tartozó töredék került elő, melyeket négy főbb csoportra lehetett osztani: folyadéktárolók, ivóedények, ablaküvegek és viseleti elemek. A leletanyag igen széles időkeretbe helyezhető el: a 16. század végétől a 19. század közepéig voltak keltezhetők a töredékek. Így nem meglepő, hogy formájuk és típusaik szempontjából rendkívüli változatosságot mutatnak.

Előadásomban kiemelten foglalkozom az ivóedényekhez kapcsolódó üvegtöredékekkel, valamint a viseleti elemekkel, üvegekarkötők kérdéskörével.



1. 19. századi talpas pohár



2. Üveg karperecek Szécsényből



Rezümék - Előadások

– Schliszka Borbála –

"Visszagombolt múlt" – A gombok jelentősége a magyar viselettörténetben

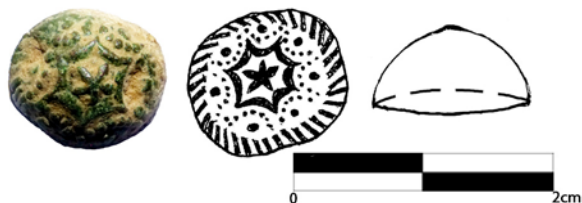
Egyes kutatók szerint a gombok nevezhetők a leggyakoribb közép és kora újkori keresztény sírokban talált leletnek. Ennek ellenére, ha gombkutatásra adjuk a fejünket, rá kell döbbernünk, hogy itthon meglehetősen gyér irodalommal rendelkezünk erről a témáról. Miért? Valóban ennyire lényegtelenek lennének a gombok a régészet és a viselettörténet számára?

Lehetővé teszik ezek a tárgyak, hogy egyáltalán bármiféle képet kaphassunk őseink öltözetéről? Mi szolgáltatta egykor alapját a ma is ismert díszmagyar öltözetnek, vagy megfordítva a kérdést, meddig vezet minket vissza az időben a „magyaros viselet”? Mit viselhetek előtte elődeink, és egyáltalán mit tudhatunk a magyarság viseletéről és annak fejlődéséről?

A gombok nagyarányú jelenléte, mely szinte a teljes magyar történelmet végigkíséri, számos trendet bemutat. Nagyon érdekes viseleti, és ezzel együtt kulturális kérdéseket vet fel jelenlétük, vagy éppen hiányuk. A Kárpát-medencébe érkező magyarok ugyanis gombos ruhákat hordanak, és egészen a 11. század végéig, kisebb részt a 12. század elejéig megfigyelhetők az apró bronz fülesgombok a sírokban. Ezzel együtt az államilapítástól kezdve lassan kiszorulnak a temetők emlékanyagából, de utána a 13-14. században már ismét jelentkeznek. Vajon tényleg viseletbeli változás áll a háttérben? Vagy esetleg csak anyaguk változott meg, és ezért nem találkozunk velük? A nyugat-európai trendekkel kapcsolatban elmondható, hogy általában késve, időben elcsúszva érnek el azok hozzánk. A gombok mégis összeurópai szempontól nagyon hamar megjelennek a késő középkorban Magyarországon. Miért? Az sem véletlen talán, hogy a késő középkor végén, és a kora újkorban nagyon fontossá válnak a gombok a magyar identitást is kifejező huszárviselet révén, melyet bizonyítottan tőlünk veszik át Európa népei is, és meghatározó helyet foglal el évszázadokon keresztül a díszmagyar ruházaton.



1. kép – 16-17. századi aranyozott ezüst fülesgomb



2. kép – 15. századi préselt bronz gomb felső félgömbje

– Takács Máttyás László –
Három lelőhely szórványletei az Ipoly mellől

A váci Tragor Ignác Múzeummal számos fémkeresős áll kapcsolatban, kiknek kutatásaiból rengeteg értékes, és páratlan lelet került már be eddig is a múzeum gyűjteményébe. Előadásomban ezen fémkeresősök közül hármójuk gyűjtéseinek az eredményeit szeretném bemutatni, mivel ők hárman dolgoztak a lentebb megnevezett lelőhelyeken. A tárgyak egy része két, már ismert lelőhely kiterjedéséből származnak, melyek közül az egyik Letkés, a másik pedig Vámosmikola területén található. A harmadik, szintén vámosmikolai lelőhely külön figyelmet érdemel, mely 1985 után, az Ipoly szabályozásakor került vissza Magyarországhoz. Ez utóbbi lelőhely ismerős lehet a szakma számára, hiszen a meder kiásását megelőzően Gabriel Fusek feltárást végzett mely egyik, talán legismertebb telepjelensége a 14-es kemencebokor. Mivel ezeket a tárgyakat fémkeresős kutatás közben találták, a klasszikus értelemben vett feldolgozást nem lehet elvégezni, lévén nincsenek rétegek, objektumok. Éppen ezért sajnos komoly összefüggéseket, értékelést, következtetést levonni nem lehet, de fontosnak éreztem, hogy ezek a tárgyak minél szélesebb szakmai közönség elé kerüljenek. Annál is inkább, mivel ezek konkrét lelőhelyhez köthetőek. Noha jelenleg csak maga a tárgy, illetve annak szűk környezetéről van információnk, könnyen lehet, hogy a jövőben pont ezek az adatok fognak segíteni a terület feltárássakor. Az előadás során főleg fémtárgyak, például érmék, veretek, vas és ólomtárgyak, valamint az ekkor összegyűjtött kerámiák kerülnek bemutatásra. Mind a fémtárgyak, mind a kerámiák között akad a korszakból már jól ismert lelet, de akad közöttük ritkaságnak számító tárgy is.



1. kép – II. Boleszláv (972 - 999) Cseh fejedelem érméje



2. kép – Aranyozott, ezüst honfoglaló veret



Rezümék - Előadások

– Anderko Anna –

A füleki vár 15-16. századi figurális kályhacsempéi

A füleki vár Felvidék egyik legjelentősebb erősségének számított, mely a 12. századi építésétől 1682-es pusztulásáig fontos szerepet töltött be. Igazán a török foglalás idején vált meghatározóvá a térségben, hiszen a Bebek-féle megerősítés után a törökök 1554-ben 39 évre elfoglalták. A visszafoglalást követően vált a „Bányavárosok kulcsává” és a „Felvidék gyöngyévé”. Utolsó várkapitánya II. Koháry István volt, aki a vár utolsó, nagy csatájában a végsőig kitartott, ám az ellenséges török és kuruc hadak létszámfölénye lehetetlenné tette az ostrom visszaverését.

A vár területén több ásatás is zajlott, ám az anyag feldolgozása eddig nem történt meg. Alapszakos szakdolgozatom témája a vár területén ásatásokból és más munkálatokból napjainkig előkerülő kályhacsempe anyag, mely nagyjából 1200 darab teljes csempét és töredéket foglal magába. Az első feltárás 1944-ben folyt Kalmár János vezetésével, jelen előadásom az ekkor előkerült kályhacsempékre támaszkodik főként, ezen belül pedig most a figurális kályhacsempéket emelem ki.

A figurális csempék között 15 típus különíthető el egyértelműen, melyeken belül további altípusok is meghatározhatók a mázhasználat, illetve az ábrázolásmód alapján. Megtalálhatók köztük az emberi alakokat és a címerállatokat ábrázoló csempék is. Az anyag ezen része leginkább a 16. századra keltezhető, azonban a feldolgozás során több olyan tényező is felmerült, melyek nehezítették a meghatározásukat. Az előadásom és a szakdolgozat célja egyaránt, hogy a leleteket meghatározott csoportokba, esetleg műhelykörökbe soroljam, valamint a feldolgozás során felmerülő kérdéseket megválaszoljam.



1. kép – Huszárt ábrázoló kályhacsempe, 16. század (előkerülésének éve 1944, jelenleg Selmecbányán található)



2. kép – Füle vára (a Városháza tornyából készült a kép)

Rezümék - Előadások

– Rakonczay Rita – Habán kályhacsempék Csábrág várában

A 2013 és 2016 között meginduló régészeti feltárásoknak köszönhetően a várban összesen 3434 darab kályhacsempe-töredék látott napvilágot (eddig!), amelyek közül mintegy 1000 darab köthető a habánok munkásságához.

A habánok főképpen a kerámiaművészetükről váltak ismertté, azonban a habán kályhásság kutatása elmaradottabb a kerámiaedényekéhez képest. Ez azért is érdekes, hiszen a középkori Magyar Királyság területén három, ma is álló habán kályhát ismerünk, a liptónádasdi (MNM), a besztercebányai (IMM) és a krasznahorkai vár kályháját. Újabb adalékot a habánok kutatásában a sárospataki habán műhely feltárása és részleges feldolgozása jelentette. Míg a pataki csempék jól illeszkednek az Északkelet-Magyarországon feltárt habán kályhacsempék sorozatába, érdekes megfigyelni, hogy a felvidéki, ma is álló kályhák egy egészen más motívumkört hordoznak.

A Csábrágon megjelenő típusok vajon mennyire kapcsolódnak egyik, vagy másik habán kályhához vagy a pataki műhelyhez? Csak az ónmázás darabokat tekinthetjük a habánok alkotásának? Hol lelhetjük fel a csábrági habán csempék analógiáit? Mi alapján keltezhetőek ezek a csempék, s a fent említett kályhák? Előadásomban ezekre a kérdésekre próbálok meg válaszokat keresni, s a habán kályhaművészet eddigi kutatását röviden összefoglalni a csábrági csempék tükrében.



1. kép – Szőlős pártacsempe



2. kép – Csábrág vára dél felől



Rezümék - Előadások

– Mészáros Máté –

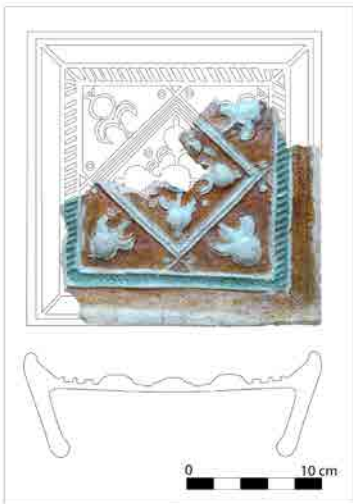
Késő reneszánsz kályhacsempék az egri várból

Az előadásomban a BA-s szakdolgozatom keretében feldolgozott kályhacsempéket kívánom ismertetni.

Az Egri Dobó István vármúzeum 2014. április 10. és május 6. között, az ÉMOP-2.1.1/A-09-2f-2011-0001 projekt miatt végzett próbafeltárást az Egri vár északi falszorosában. Az ásatást Giber Mihály és Nagy László vezette. A feltárás egy ütemben 5 x 3,8 méteres területen zajlott 3-3,5 méter mélyen. A terület 16-17. századi leletanyagban igen gazdag volt, a feltárás során 267 darab jól beazonosítható kályhacsempe töredék került elő.

A kályhacsempék között már jól ismert csoportok is megtalálhatóak, mint például a Miskolci Mihály műhely-körhöz köthető csempék, valamint Északkelet-Magyarország területéről előkerült figurális és növényi motívumos típusok is. A leletanyagban még felelhető egy „népies” típus és egy Szent Imrét ábrázoló kályhacsempe töredék is. Az előadásomban eddig párhuzammal nem rendelkező típust is bemutatnék.

Az előadásomban a konkrét csoportok/típusok ismertetésén és azok párhuzamainak a bemutatásán felül, foglalkoznék az egyes kályhacsempe csoportok/típusok anyagával, és azok készítési technikájával, illetve azzal, hogy hány negatív fajta figyelhető meg az egyes típusoknál. A párhuzamok bemutatásánál kitérnék arra részletesebben, hogy a saját leletanyagom és a környező lelőhelyeken előkerült kályhacsempék között, milyen eltérések, illetve hasonlóságok figyelhetők meg. Prezentációm során a műhely kérdéssel és a kályhacsempék negatívjainak a másolásával is foglalkoznék.



1. kép – Miskolci Mihály műhelykörhöz köthető mákgubós kályhacsempe

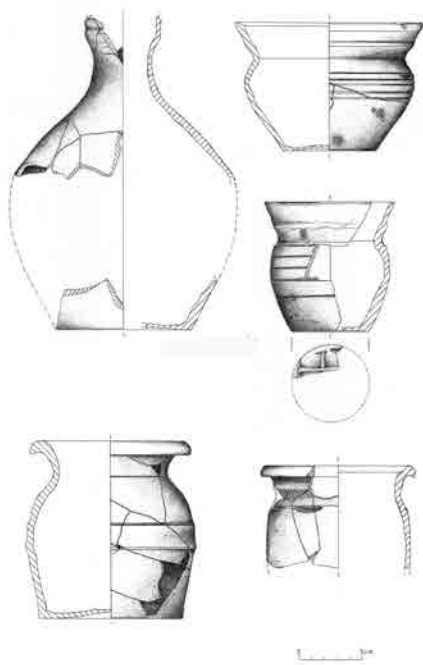


2. kép – „Népies” jellegű bóbítás madaras kályhacsempe

– Szigeti Judit –

Egy 13. századi sziklagödör kerámiaanyaga (Budai vár, Színház u. 1-11.)

Papp Adrienn vezetésével 2014-2016 között a Karmelita kolostor területén és környezetében megelőző feltárás folyt. 2016 telén lehetőséget kaptam arra, hogy az előkerült nagy mennyiségű kerámiaanyag korai, azaz 13-14. századi részének feldolgozását elvégezzem. A lelőhelyen elkülöníthető 13. századra keltezhető objektumok közül egy nagyméretű gödör anyagával kezdtem el a munkát. A leletanyagban jellemzően a budai fehér kerámia és az osztrák típusok legkorábbiaknak sejtethető változatai jelennek meg. Továbbá el tudtam különíteni egy különleges kerámiacsoportot, mely csoport párhuzamainak felkutatása további érdekes kérdéseket vetett fel. Ennek a gödörnek leletanyagát szeretném előadásomban ismertetni, és a felmerülő kérdéseket felvázolni.



1. kép –Palackok



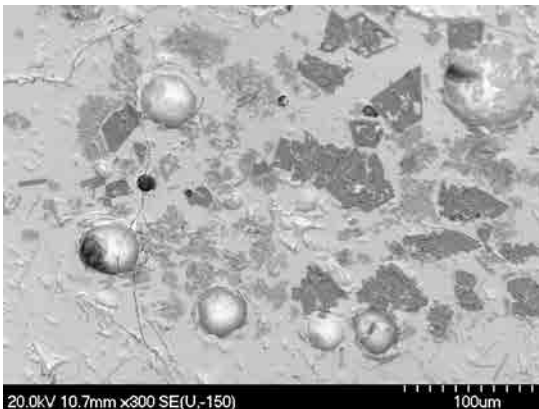
2. kép – „Népies” jellegű bóbítás madaras kályhacsempe



Rezümék - Előadások

– Véninger Péter – Feketemázos kerámiák csudálatos világa

Az előadás elején a 2012-ben, fekete kályhacsempe mázak szokatlan összetételéről tartott előadásom óta eltelt időben felbukkant fekete mázú edény- és kályhacsempe töredékek anyagvizsgálati eredményeit szeretném bemutatni. Folytatásként egy régészeti szempontból izgalmasabb témát választottam: egy kerámia műtárgymáso-
lat festése közben az a gyanúm támadt, hogy talán lehet valamilyen összefüggés a metélt-mázos kerámiák és a fekete mázas edényeket készítő fazekasok között. Pontosabban, hogy van-e valamiféle (technológiai) kapcsolat a (régészeti szempontból viszonylag jól ismert) metélt-mázos kerámiát készítő fazekasok és az (eddig teljesen „levegőben lógó”) fekete mázas kerámiát készítő fazekasok között? Nem én vagyok az első, aki metélt-mázos kerámiát vizsgált, de a metélt-mázos edények vizsgálati eredményeinek a kerámia-technológiával közös értelmezése talán nem lesz haszontalan régészeti szempontból sem. Az anyagvizsgálatok lehetőségét ezúton is köszönöm dr. Kukovecz Ákosnak a Szegedi Tudományegyetem Alkalmazott és Környezeti Kémia Tanszék docensének. Illetve Gál Viktor és Pintye Gábor régészeknek, hogy a kerámiáikat megvizsgálhattam.



Rezümék - Előadások

– Gillich Olivér –

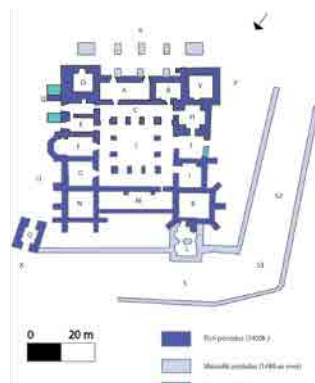
A tatai vár gótikus kőfaragványai

A tatai vár a 15. században, mint uralkodói mellékrezydencia, a 16. században pedig, mint a végvári rendszer része töltött be fontos reprezentatív és hadászati szerepet. A 15. század első évtizedében Luxemburgi Zsigmond magyar király (1387-1437) emeltette a gótikus stílusú, négy saroktornyos, szabályos alaprajzú várat. 1420-as évek második felétől az 1470-es évek elejéig a Rozgonyi család zálogbirtoka volt, majd tőlük váltotta vissza Hunyadi Mátyás magyar király (1458-1490). Uralkodása alatt került sor a vár késő gótikus stílusú átalakítására az 1470-80-as években. Mátyás király építkezéseit II. (Jagelló) Ulászló (1490-1516) folytatta, melynek során a kora reneszánsz stíluselemek is megjelentek. A tatai vár életében a legfontosabb esemény az 1510-ben volt, amikor is országgyűlés helyszíne volt. 1526-os mohácsi csatavesztés utáni évtizedekben a tatai vár reprezentatív szerepe háttérbe szorult, és előtérbe került hadászati jelentősége. 1543-ban egy portyázó török csapat gyújtja fel, majd 1558-1566 között török csapatok hosszabb ideig megszállva tartották. A legsúlyosabb veszteségeket a 15 éves háború során szenvedte el, mikor összesen négy ostromot szenvedett el. A romossá lett vár 17. században már nem játszott jelentős szerepet a török elleni küzdelemben.

A várhoz tartozó gótikus faragványtöredékek az 1965-1972 között folyt régészeti feltárások során kerültek elő. Az összesen 125 db gótikus töredékből 62-öt dolgoztam fel, ezek mindegyike egykor nyíláskerethez tartozó kőfaragvány-töredék. A 62 db faragványból összesen négy nyíláskeretet sikerült összeállítanom: egy kaput és három ablakkereket. Az egykori kapukeret pontos helye ismert: a vár keleti oldalán, a kápolna déli oldalán helyezkedett el, és ez szolgált a vár bejáratául, a három ablak eredeti helye ismeretlen. Továbbá az egykori kápolna nyugati kapuját is sikerült rekonstruálni egyetlen lábazati kőfaragvány segítségével, mely is situ helyzetben került elő. A további kutatások célja a vár összes kőfaragványának a feldolgozása, azon belül komoly hangsúlyt kapnak majd a boltozati elemek.



1. kép – A tatai vár egykori déli szárnyának északi (belső) homlokzata (saját felvétel)



2. kép – A tatai vár periodizált alaprajza (B. Szatmári Sarolta nyomán)



Rezümék - Előadások

– Hegyi Dóra –

Reneszánsz kőfaragványok Regéc várából

Regéc várának romjai a Zempléni-hegység nyugati részének egyik medencéjét uráló, jellegzetes szarv alakú, kettős csúcsú, vulkanikus hegy tetején emelkednek Regéc és Mogyoróska település határán. A vár feltárása során közel 400 darab reneszánsz stílusú kőfaragvány látott napvilágot.

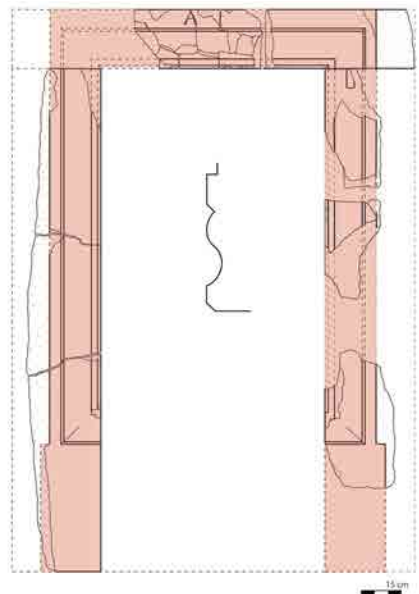
A faragványanyag legnagyobb részét ajtó- és ablakkerettöredékek, valamint hozzájuk kapcsolódó szemöldök- és könyöklőpárkányok darabjai alkotják. Ezenkívül megtalálhatók még pillérek, pilaszterek, baluszteres korlát és kandallók töredékei, illetve egy cserépkályha kő lábai és gerendája is. A kőanyag feldolgozásának egyik legnagyobb nehézségét a rajtuk megjelenő általános formakincs adja, amely országszerte széles körben elterjedt volt a Mátyás-kor végétől a 17. századig. A sok esetben igen kisméretű töredékek közül legtöbbször hiányoznak a különleges részleteket tartalmazó darabok, amelyek segítenék a korhatározást. Szerencsés módon Regéc várának környezetében sok olyan épület van, amelyek reneszánsz részletei, egyező profiljai alkalmasak az összevetésre, s arra is, hogy képet alkothassunk a vidéknek a reneszánsz építészetéről. Ráadásul a földrajzi közelség esetenként azonos birtokossal is párosul, ami alapján azonos mester vagy műhely tevékenységét lehetne meghatározni. Jelen esetben a pácini kastélyt, a szerencsi, sárospataki várat, Borsi kastélyát és a Rákócziak tályai udvarházát kell kiemelni.

Előadásomban e faragványanyag bemutatására, értékelésére tesztek kísérletet elhelyezve őket az északkelet-magyarországi régió reneszánsz építészetében.



1. kép – Regéc vára

2. kép – Vörös festésű reneszánsz ajtókeret rekonstrukciós rajza Regéc várából



Rezümék - Előadások

– Miskolczi Melinda – A diósgyőri vár 2017. évi kutatása

2015-ben a vár fejlesztésének tervezett II. üteme kapcsán kapott felkérést a Herman Ottó Múzeum Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatától a Diósgyőri vár régészeti kutatására. Az idei évben – folytatva az előző évi munkánkat – a beruházás két helyszínén, a várárookban és a Huszárvárban végeztünk feltárásokat.

A diósgyőri várak kutatása nem új keletű feladat. Szondázó jellegű régészeti feltárását 1965 – 1967 között Czeglédyl Ilona, 2002-ben Lovász Emese folytatta. Szelvényeinket minden esetben igyekeztünk úgy kitűzni, hogy jórészt a korábbi kutatások által bolygatatlan részokről nyerjünk új információkat. Három keresztirányú árokkal vizsgáltuk a várak teljes keresztmetszetét, valamint – építészeti kérésre – a terület nyugati oldalára fókuszáltunk. Ezen kívül kisebb kutatást végeztünk a várak északkeleti oldalán található, 14. század elején épült híd pilléreinek feltételezett területén is.

A nyugati oldalon az 1960-as években feltárt fahíd cölöpszervezetéhez tartozó, újabb elemeket figyeltünk meg. A 17. században szemétkerakóként funkcionáló várakban igen gazdag leletanyaggal számolhatunk, melynek nagy részét képezik a Mátyás-kori tetőszervezethez tartozó, zöld, barna, sárga és fehéres színű, mázas tetőcserepek. Szintén nagy tömegben jelentkeztek a vár egyetlen, 1674-es ostromához köthető ólomgolyók.

A várak északkeleti oldalán feltártuk a legkorábbi híd keleti irányban fekvő két pillérét. A kváderkövekkel kirakott, masszív pillérek a 15. századi építkezés során bonthatták vissza egy szintre. A 14. század elején épült híd elemeivel a külső várfal építési törmeléke azonos szintben jelentkezett. A terület régészeti feltárását 2018-ban folytatjuk.

2017. augusztusától – beruházói kérésre – a kutatást áthelyeztük a vár jelenlegi hídjától nyugatra található Huszárvár területére. A vár ezen részén Czeglédyl Ilona, Gádor Judit és Lovász Emese folytattak kutatásokat 1967-2008 között. A mi feladatunk a korábbi feltárási eredmények hitelesítése és a terület rétegrendjének vizsgálata volt.

Azonosítottuk a vár nyugati oldalán található, Árpád-kori település külterületi részét, továbbá pontosítottuk az ún. vársík (rivellino) vastagságának adatait. A Huszárvár nyugati oldalán található, középkori, kora újkori és újkori épületek egymáshoz való viszonyát illetően is újabb információkkal gyarapodtunk. Új felfedezésként említhetjük az általunk megkutatott terület északnyugati felében feltárt fémmegmunkáló műhely részletét, ahol a pénzhamisításra is kísérletet tehettek a 16. század közepén. Ezen a területen találtuk azt a 14–15. századra keltezhető, aranyozott ezüstgyűrűt is, melyet gótikus minuszkulákkal feliratoztak.



1. kép – A nyugati híd középkori – kora újkori elemei a várak nyugati oldalán



2. kép – A 14-15. századra keltezhető, aranyozott ezüstgyűrű



Rezümék - Előadások

– Bíró Gyöngyvér – Rózsa Zoltán – A Kopáncs-pusztai éremlelet

A Kopáncs-pusztai éremkincs első részletét 1919 tavaszán találta meg két gazda szántás közben a mai Tótkomlós határában. Az egyik gazda hamar túladott a részén, a fennmaradt 235 db érmét és az éremkincs előkerülésének körülményeit Eperjesy Kálmán publikálta 1926-ban. Az általa ismertetett pénzek mind Árpád-koriak voltak, közülük 120 db 12. századi magyar, 115 db pedig friesachi denár volt. A Kopáncs-pusztai kincs felderítését célzó kutatómunka 2016 őszén kapott új lendületet, amikor Kerekes György, az orosházi múzeum fémkeresős munkatársa a szakirodalom, s régi térképek segítségével sikeresen lokalizálta az éremlelet lelőhelyét.

Az ily módon megállapított helyre 2017 tavaszán mentünk ki a fémkeresős kollégákkal, majd rövid idő alatt sikerült megtalálnunk az érmék lelőhelyét. Néhány óra leforgása alatt több száz pénzérme került begyűjtésre. A területen egy kis méretű kutatószelvényt is nyitottunk, ahol feltártuk az éremkincs magját, amit az érméket tartalmazó fazék töredékei, illetve több tíz darabból álló éremcsoport jelölt.

Összesen 644 darab ezüstérme látott napvilágot, amelyek túlnyomó többsége ún. friesachi denár, de német verdéből származó pénzek, valamint magyar királyok, II. Géza és III. István denárjai is megtalálhatóak voltak a leletegyüttesben. A friesachi denárok mellett egy angol penny is előkerült a fazék aljtöredékei közül, ami I. (Földnélküli) Jánoshoz köthető. A most feltárt pénzekkel együtt összesen 879 db érme tartozik a Kopáncs-pusztai lelethez – nem számolva a múlt században eladott példányokkal.

A leletegyüttes feltárásában, illetve feldolgozásában közreműködtek az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum fémkeresős és régész munkatársai: Bene András, Benkő József, Bíró Gábor, Bíró Gyöngyvér, Gyenge Antal Mihály, Kerekes György, Kvak Róbert, Rózsa Zoltán, Tóth Gábor, Zsikainé Náfrádi Krisztina és Zsikai Rajmund Péter. A kerámiaedény kiegészítését Rózsáné Feldmann Natália végezte.



1. kép – Az egy tömbben maradt érmék és a pénzeket tartalmazó fazék összeálló aljtöredékei



2. kép – A fazék összeillesztett alja és a benne elrejtett érmék egy része

Rezümék - Előadások

– Szende László –

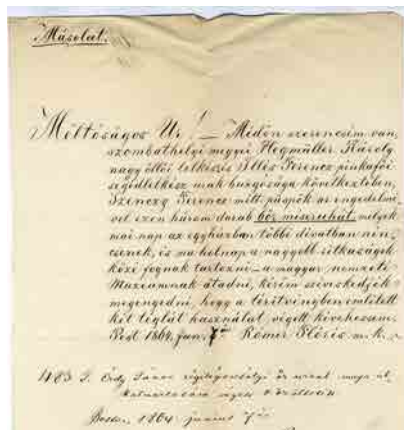
Kéziratos dokumentumok a középkori régészet szolgálatában

Előadásomban a különböző kéziratos dokumentumokban rejlő, a középkori régészet területén hasznosítható információkat kívánom néhány példa felvonultatásával bemutatni. Rómer Flóris, akit jogosan tarthatunk a magyar régészet atyjának, számos kéziratos munkájában foglalkozott a középkorral. Országjárásai során felkereste, megfigyelte, leírta, lemérte és lerajzolta a különböző építészeti emlékeket, templom- és kolostorromokat, épületmaradványokat, felfigyelt a megmaradt építészeti tagozatokra, szobrokra, falfestményekre. Érdeklődését szinte semmi sem kerülhette el, a győri székesegyház esetében a karzatra vezető csigalépcső fokainak a számát is feljegyezte. Az ivánci Szent Miklós tiszteletére szentelt templomról készült rajza azért jelentős, mert az egyházat 1910-ben elbontották. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött hagyatékában egy-egy rajz található két Árpád-kori korpuszról, amelyeket Sárközy József kömlődi „múzeumában” látott. A jelenleg lappangó korpuszokat — stílusjegyeik alapján — minden bizonnyal a limoges-i típusú kereszték közé lehet(ne) sorolni.

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti és Történeti Adattára is számos izgalmas információt rejt. Tudománytörténeti érdekesség, hogy néhány kézirat a II. világháború során visszakerült Bácska régészeti topográfiájával foglalkozik. A terület szakszerű elemzésében többek között nagy szerep jutott a fiatal Korek Józsefnek, akinek az Adatok a Bácska középkorához régészeti megvilágításban című munkája számos objektumot örökített meg. De folytathatnánk a sort a hagyatékokban – például Fettich Nándor, Dienes István, Nagy Emese – található meg nem jelent jegyzetekkel, írásokkal és tanulmányokkal. Érdeemes továbbá megemlíteni az Érem- és Régiségtár iratait, ezekben szintén adalékok sora figyelhető meg.



1. kép – Rómer Flóris rajza Sárközy István egykori kömlődi gyűjteményében őrzött Árpád-kori korpuszról (OSZK Kézirattár)



2. kép – Rómer Flóris levele Kubinyi Ágostonhoz (MNM Régészeti Adattár)



Rezümék - Előadások

– Paterka Pavel –

Középkori régészeti kutatás a két világháború között (a mai érsekújvári-, komáromi-, és lévai járások területén)

1918.október 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia romjain létrejött a Csehszlovák Köztársaság. Eltartott következő öt évig, míg létrehozták az új állam működőképes gépezetét, az államhatárok meghúzásától az új területrendezésen keresztül az egyes hatáskörök elosztásáig. A mai érsekújvári-, komáromi- és lévai járások területén szinte teljesen megakadt a régészeti tevékenység. A valódi régészeti munka egyes lelkes gyűjtögetőknek köszönhetően maradt ránk dr. Jan Eisner cseh származású egyetemi oktató közvetítésével. A középkori régészeti leletekről szóló első tanulmánya 1925-ben jelent meg az Obzor praehistorický hasábjain, melyben kihangsúlyozta a Nyugatrómai Birodalom megszűnése és a keresztény szlávság megjelenése közötti időszak, illetve a Szlovákia területének kapcsolatait más régiókkal. Az összeírásban az ún. "hradištná kultúra" részeként egy kalap alá vette a népvándorlaskori- (Bánkeszi, Komárom, Léva, Nagysurány, Ipolypásztó), az Avar Kaganátus-kori (Nagypeszek) és a honfoglalás kori (Léva-Génya, Szilas, Nemesócsa, Ekel, Deménd) leleteket. A materiális kultúra szlavicitását a kerámiaanyagban lévő hullámvonalakkal magyarázta (Bény, Nagypeszek), így a szlovák középkori kutatás Szlovákiában téves irányban indult el. 1933-ban Eisner összeállította az akkori régészeti kutatás kézikönyvét "Slovensko v pravěku" címmel, melyben némiképp pontosította a "doba hradištná" (600-1200) felosztását, van egy 600-800 közötti, egy 800-950 közötti és egy 11.-12. századi időszak. A harmincas években viszont már más régészek tevékenységéről is vannak hírek: Štefan Janšák mérnök terepszemléi során rengeteg középkori leletet és lelőhelyet talált a Vág, Garam és Ipoly partvidékein. Ő személyesen is találkozott több helyi lelkes amatőr gyűjtővel, akik között megemlíteném többek között Dudich László és dr. Horváth István tanárokat. Megkezdte tevékenységét az első szlovák hivatásos régésznek tartott Vojtech Budaváry (a későbbi Vojtech Budinský-Krička), aki 1937-ben a zsitvatői avar kori temetőt tárta fel. Közvetlenül a 2. világháború előtt vált híressé Janšák egyik segítője, Szőke Béla régészeti tevékenysége, aki a naszvadi-, érsekújvári- és más honfoglalás kori temetők feltárása révén vállt ismertté.

Bár a középkori kutatás a két világháború között némiképpen téves úton haladt, hiszen az nagy-morva történelmi tudat erősítését tűzte ki célul, mégis a források szerint igen sok lelet előkerült és megtörténtek az első nagyobb felületű csehszlovák ásatások is. Az előadás a még fellelhető információk összefoglalását és bemutatását tűzte ki célul.



1.- 2. kép – A két világháború közötti középkori régészet legnagyobb képviselői Szlovákiában: Jan Eisner (1885-1967) és Štefan Janšák (1886-1972)

– Lengyel Boglárka –

Műtárgymásolatok, rekonstrukciók és kísérleti régészet kapcsolatának kérdései

A műtárgymásolat és rekonstrukció fogalmát a legtöbben úgy érezzük, hogy jól használjuk. De műtárgymásolatok készítésekor azt tapasztalom, hogy pontosabban kell meghatározni. A megrendelőkben gyakran fel sem merül, hogy megfogalmazzák, hogy milyen igényeknek is kell megfelelnie egy műtárgymásolatnak. Elegendő, ha a látványa azonos az eredetivel, vagy tapintása és súlya is olyan legyen? Fontos-e, hogy azonos anyagból készüljön? A műtárgy milyen állapotát mutassuk be másolatban? Ahogy előkerült, restaurálás utánit, vagy amilyen újkorában lehetett? A rekonstrukció fogalma a hiányos tárgy kiegészített másolatát jelenti vagy azt, hogy milyen lehetett új korában sérülések, kopások nélkül? A kísérleti régészetben nemcsak a korabeli tárgyak másolatainak használata érdekes, hanem maga a tárgy készítésének menete is. Ebben az esetben követelmény-e az eredetivel azonos anyaghasználat és a korszak technológiájának megfelelő készítmód? Kísérleti régészet során vizsgálhatjuk az elméleti készítmótechnika gyakorlati kivitelezhetőségét. Talán az így készített tárgyak a legizgalmasabbak, a legpontosabb másolatok és legtöbb tudás ezeken keresztül szerezhető.



1. kép – Visegrádi, 15-16. századi evőeszközök és rekonstrukciói

2. kép – Medici Mária portréján látható medál és a kép alapján elkészített ékszer. (Maria de Medici Frans Pourbus vagy Scipione Pulzone festményén, 17. sz., Galleria Palatina, Firenze)





Rezümék - Posterek

– Bartha Annamária –

A királyné ruhatára. Pillanatkép Magyarországi Klemencia gardróbjáról

Magyarországi Klemencia (1283-1328), Károly Róbert húga 1315-ben feleségül ment X. (Civakodó) Lajos francia királyhoz és Franciaország királynéja lett. 1316-ban meghalt a férje, majd eltemette alig ötnapos csecsemőjét is, ezt követően özvegy királynéként élt 1328. október 13-án bekövetkezett haláláig.

Halála után megkezdődött hagyatékának összeírása, melynek köszönhetően képet kaphatunk egy özvegy királyné ruhatáráról. A korszakban az öltözködés jól tükrözte viselője társadalmi rangját, a 14. században szigorúan szabályozták, ki mennyi és milyen minőségű ruhát birtokolhatott, s ennek köszönhetően mindenkiről első pillantásra látszott, hogy a társadalom mely rétegéhez tartozott. A gardrób vizsgálata nem csak azért fontos, mert bepillantást enged az udvari reprezentáció eszközeibe, amellyel a királyné a vagyonát és hatalmát tudta kifejezni, hanem talán a királynő személyes ízléséről is árulkodhat.

Az özvegy királynénak halála pillanatában közel húsz, több darabból álló öltö-zete volt, illetve több köpenye, kabátja és egyéb kiegészítője. Az inventárium kitér a különféle ruhadarabok színére, anyagára, számára és díszítésére, ami alapján el tudjuk képzelni az egyes darabokat, bár az anyagok elnevezései és a különböző ruhafajták azonosítása nem mindig egyértelmű. Az inventárium tartalmazza egyes ruhák becsült értékét, illetve azt is, hogy végül milyen áron keltek el, és ki lett a tulajdonosuk. Ezen adatoknak köszönhetően nem csak a királyné ruhatáráról és személyiségéről tudhatunk meg többet, de a korszak divatjáról, öltözködési szokásairól, a ruhák árairól és társadalmáról is.



1. kép – Magyarországi Klemencia síremléke



1. kép – Magyarországi Klemencia síremléke

**– Gallina Zsolt – Gulyás Gyöngyi –
Török kori várak és temetők Fonyód térségében. „Viadalhelyeken véresen,
sebesen, halva sokan fekszenek...”**

A török hódoltság határvidékének kegyetlen harcaiba enged bepillantást egy a Balaton déli partján, Fonyód határában, feltárt temető. A fonyód–fehérbézsényi sírmező az M7-es autópálya építéséhez kapcsolódóan, 2003-2004-ben Gallina Zsolt és Somogyi Krisztina vezetésével került feltárára. A lelőhelyen több mint 350 szabályosan, többnyire szegelt koporsóban, illetve lepelbe csavarva, nyújtott helyzetben eltemetett holttest került napvilágra egy templom nélküli, de árkokkal körbevett és parcellákra osztott temetőben. A népesség – a régészeti mellékletek alapján – az egykori Török Birodalom határvidékére telepített balkáni eredetű közösség (bosnyák, rác, vlah-iflak, stb.) lehetett. Az elhunytak a megelőző korokban itt élt emberektől jelentősen különböztek magas termetükkel, nagyméretű rövid, széles és egyúttal kerek agykoponyájukkal, továbbá erősen kiugró orrukkal.

A sírsoroktól északra, párszáz méterre három tömegsír és kéttucatnyi rendellenes helyzetű magányos vagy páros temetkezés is előkerült. A szokatlanul épen megmaradt csontvázakat Bernert Zsolt antropológus (Magyar Természettudományi Múzeum, Ember-tani Tár) vizsgálta meg. Az elemzés nagyon érdekes eredményeket hozott. Elsőként a férfi halottaknak a nőkhez képest példátlanul magas arányát kell megemlíteni. A legtöbb történelmi kori népességnél az eltemetett férfiak és nők száma megközelítőleg egyenlő. Rendkívüli események szükségesek a nemi megoszlás jelentős egyenlenségéhez (pl. szerzetesek, katonák nagyarányú jelenléte). A csontok részletes vizsgálata a férfiak és nagyobb fiúgyerekek esetében nagyszámú traumás sérülésről árulkodott. Az eltemetés módja is megdöbbentő a temetőben és a tömegsírokban. A férfiak közül több tucatot fej nélkül földeltek el és számos esetben a lefejezés éles vágásfelszíne(i) is jól.

Ennyire tragikus sorsú népességek csak a római kor előtti időkből ismertek a Kárpát-medencéből. Megdöbbentő embervesztés érthetővé teszi miért néptelenedtek el egész országrészek a török kor idején.





Rezümék - Posterek

– Gallina Zsolt –

Kora újkori üveghuta a Kelet-Mecsekben (Hosszúhetény-Pusztabánya)

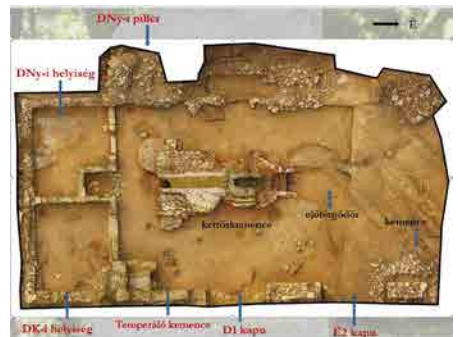
Az üvegedények használata a 17. századtól terjedt el szélesebb társadalmi körben. Az üvegművesség egykoron virágzó manufaktúráis iparág volt a Kárpát-medencében, ami különösen a török kiűzését követően lendült fel.

A 17-19. századi üvegiparunkat szoros szálak fűzték a német-cseh üvegművességhez, elsősorban az onnan érkező mesterek révén. Ezt a Kelet-Mecsek vidéki üveghuták esetében is jól megfigyelhetjük. A Kelet-Mecsekben a 17. század végétől a 19. század elejéig 4 üveghuta műhelyben készítettek üveget. Az általunk feltárt és ismertetett üveghuta 1784 és 1805 között működött. A 19. század elején az üvegekészítés megszűnt, a huták elenyésztek, csak hagyományaik, halvány nyomaik maradtak fenn, átadva helyüket a modern üvegiparnak.

Az 1980-as évek közepétől 2003-ig nagyobb megszakításokkal kezdődött meg és maradt félbe a pusztabányai hutahely, az ún. üvegcsűr feltárása Kárpáti Gábor vezetésével, Jegenyés János üvegművész közreműködésével. 2016-ban a Nemzeti Kulturális Alaphoz benyújtott pályázatunk nyertességének köszönhetően folytattuk a pusztabányai hutaműhely feltárását. Gallina Zsolt és Gulyás Gyöngyi vezetésével.

Az erdei hutaeépület nagy része igen jó állapotban fennmaradt. Az egész üvegcsűr mintegy 37-38 m-es hosszúságú és 11-14 m széles volt. Baranya vármegye korabeli legnagyobb ipari létesítménye volt a 18. század végén!

Az akkori eredményekről nem teljesen szerencsés rekonstrukciók is készültek a helyszínen 1995-ben. A teljes hutaműhely és irtástelepülés többi része feltárása azonban még várat magára. A mostani és a közeljövőben lefolytatandó majdani kutatásaikkal az egész üvegcsűrt szeretnénk láthatóvá és látogathatóvá szeretnénk tenni.



– Gálvölgyi Orsolya –

Pénzforgalom Pápa piacterén az éremleletek tükrében

Ma Pápa városa a Dunántúl északnyugati részén, Veszprém megyében, az egykori Tapolca-patak kiszáradt és feltöltött medrében, a Bakony és a Pápai-síkság találkozásánál fekszik. 2010 folyamán kezdődtek meg a pápai belváros rehabilitációs munkái, azon belül is a Fő tér felújítása, aminek köszönhetően a település eddigi legnagyobb ásatás sorozata vette kezdetét a tervezett jégpálya és a közműnyomvonalak által érintett területeken. Az építkezéseket megelőző feltárások első szakaszában Szvath Márton, majd 2011-ben Mordovin Maxim vezetésével folytak.

A két ütemben végzett megelőző régészeti feltárás során hat nagyobb felületen történtek beavatkozások, ennek köszönhetően megtalálták a település eddigi legnagyobb összefüggő Árpád-kori településrészletén kívül, a késő Árpád-kori objektumok tervszerű feltöltését követően kialakított városias jellegű piacteret. A maga nemében egyedülálló lelőhelyen hatalmas leletmennyiségre tettek szert a feltárók, 5000 darabra becsülték az elcsomagolt tételek számát, amelyhez hozzátartozott megközelítőleg 730 darab pénzérme is. Ezek az érmék képezik készülő mesterképzéses szakdolgozati anyagomat.

Először is a piactér pénzforgalmának megértését tűztem ki célul a numizmatikai leletanyag segítségével, ami kiváltképp azért is izgalmas, hiszen Pápa mezőváros bizonyíthatóan kiváltságos helyzetben lévő település volt, amely élénk kereskedelmi kapcsolatokkal is rendelkezett, jelentős birtokközponti és egyházi szerepkörén túl. A lelőhelyről a pénzek mellett egyéb pénzgazdálkodáshoz és kereskedelemhez köthető leletek is előkerült, mint például a különböző mérlegsúlyok, amelyek feldolgozása szintén szakdolgozatom részét fogja képezni. Előadásomban a kutatásom jelenlegi állását és eredményeit kívánom bemutatni.



1. kép – 16. századi mérlegsúlyok Pápa-Fő tér lelőhelyről



2. kép – I. Miksa magyar király (1564-1576) denárja (H 992) és Ernst von Bayern bajor herceg (1517-1540) zweiere (Kellner 79)



Rezümék - Posterek

– Koller Melinda –

Késő középkori kerámia Gencsapáti-Besenyőszigeten

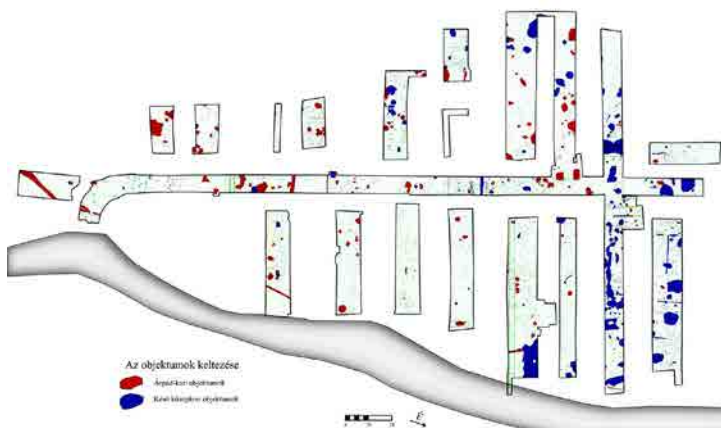
A Vas megyei Gencsapáti község északi határában 2004 május-júniusban, illetve október-novemberben lakópark építését megelőzően végeztek feltárást Pap Ildikó Katalin és Ilon Gábor vezetésével. A Gyöngyös-patak és mellékága, a Kis-Gyöngyös által közrefogott, megközelítőleg 10000 m² területen bronzkori, vaskori és római kori jelenségek mellett az Árpád-korban létesült és az újkorig lakott Besenyő falu részletei kerültek elő.

A feltárt 1265 objektum közül több mint 200 jelenség keltezhető a késő középkorra, melyek alapján egy soros felépítésű, utcára szervezett település képe bontakozott ki. A területen történt szinte folyamatos megtelepedés, valamint a rajta kialakított modern kori virágkertészet bolygatása következtében a középkori leletanyag egy része kevert rétegből, másodlagos helyzetben került elő, de számos esetben sikerült zárt régészeti leletegyüttest azonosítani.

Az elemzett kerámiaanyag a 14. század második felétől – a 17. század elejéig keltezhető. Az edények jelentős része fazekakhoz tartozik, azonban viszonylag nagy számban fordulnak elő az asztali edénytípusok: kancsók, illetve korsók. Kiemelkedő a különböző formájú – a kúpos, a harang és a tányér alakú – fedők aránya, mely meghaladja a 15%-ot. A nagyfokú töredezettség ellenére számos formai jegy azonosítható, különös tekintettel a változatos peremek esetében. A minőségileg viszonylag egységes leletanyag főként helyi mesterek, illetve a régióban működő műhelyek termékeire utalnak. A kerámia mennyisége és kontextusa lehetőséget nyújt a késő középkori megtelepedés időbeli és térbeli összefüggéseinek vizsgálatára.



1. kép – Jellemző késő középkori korsótípusok



2. kép – A középkori Besenyő falu feltárt objektumai

– Kristóf Virág –
Középkori és kora újkori kerámia Etéről

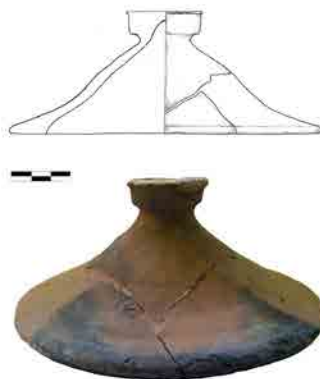
Ete középkori települése Tolna megyében, a Sárközben helyezkedik el. Bár az okleveles adatok csak a 14. századtól kezdődően ismertek Etére vonatkozólag, az eddigi feltárások alapján a település már a kora Árpád-korban, a 10-11. században is létezett, virágkorát pedig a 15-16. századra tehetjük, ekkor ez volt az egyetlen vásárhely a Sárköz területén. A török hódoltsággal bekövetkezett változások azonban Etére is kihatottak, a település 1620 és 1627 között elnéptelenedett.

Ete majd 200 éve számít ismert lelőhelynek. A településén először Csalogovits József végzett ásatásokat 1933-ban. Azóta többek között Mészáros Gyula, Gaál Attila és Szabó Géza is végeztek itt régészeti kutatásokat. Az alapszakos szakdolgozatom és az előadásom témáját is szolgáló kerámiaanyag az 1990-es évek óta Miklós Zsuzsa és Vizi Márta által végzett ásatási szakaszból származik, azon belül is az 1999 novemberében feltárt 45-ös számú gödörnek kerámiáját foglalja magában. A 45-ös számú objektum az egykori település keleti vége felé helyezkedik el, a főutca, illetve az etei várnak nevezett objektum között.

Az edények legnagyobb részét a konyhában használatos formák ölelik fel, azon belül is a fazekak, amelyek formájukban és anyagukban változatos képet mutatnak. Kisebb számban ugyan, de megjelennek az asztali kerámiát képező edények, illetve kályhákhoz kapcsolható leletek, kályhaszemek formájában. A leletegyüttes kronológiája nem mutat egységes képet, ugyanis az Árpád-kori formáktól kezdve, a 17. század eleji sajátosságok is megjelennek, az anyag nagy részét azonban a késő középkortól kezdődően lehet datálni.



1. kép – Ete ábrázolása szintvonalas felméréssel a légi fotókon látható foltokká



2. kép – Restaurált fedő



Rezümék - Posterek

– Lengyel Boglárka – A gödöllői párta rekonstrukciója

A XVII. századi sírból származó párta nagy mértékben károsodott, kiállítása problematikus, ezért egy olyan pontos rekonstrukciót készítettem, ahol a felhasznált anyagok megegyeznek az eredeti pártán meghatározott anyagokkal. A készítés módjában is korhű módszereket választottam, ahol csak lehetett. A fémfonal valóban fémből készült, a belfonal alapanyaga len, a készítés szabadkézzel történt, ahogyan az a készítés korában lehetett. Az elkészült rekonstrukció abban az állapotában mutatja a pártát, amilyen a viselés korában lehetett.



1. kép – Az eredeti 17. századi párta



2. kép – A párta rekonstrukciója, viselése

**– Líbor Csilla – Terei György –
Az egykori Örs falu feltárása 2016-ban**

Budapest III. kerületében Csúcshegy – Harsánylejtőn a 2016-os évben márciusától októberéig zajlottak a feltárási munkálatok, melyek hosszabb –rövidebb megszakításokkal 1996-tól folytak. A terület a jó megtelepedési tulajdonságainak köszönhetően gyakran lakták az évezredek során. A hegy lábánál elsősorban őskori, míg a középső részeken római és középkori objektumok sűrűsödtek. A legmagasabban fekvő telkeken egyre ritkultak az objektumok, itt jellemzően 12-13. századra keltezhető jelenségek fordultak elő.

Az ásatások az újonnan épülő házak 200-300 m² – es alapjainak területére korlátozódhattak. Az év folyamán 12 leendő házalap területén volt lehetőségük feltárásokat végezni. A feltárások során húsz szabadon álló kemence és egy földbe mélyített ház került elő. Több tároló gödröt és árkot is feltártunk.

A Harsánylejtőn előkerült objektumok között talán a legérdekesebbek a szabadon álló kemencék voltak. A többi objektumhoz képest nagy számban fordultak elő a hegyoldalon magasabban fekvő részein. Egy-egy néhány száz négyzetméteres területen nem volt ritka, hogy 3-4 kemence is előkerüljön. Az erózió miatt vastagabb volt a humuszréteg, és a meredek hegyoldal nem adott lehetőséget itt korábban az intenzív mezőgazdasági munkára, így a kemencék felmenő falai magasan megmaradtak. A szájuk minden alkalommal északi irányba nézett, valószínűleg az uralkodó szélirányhoz igazodva. Érdekes volt, hogy a tüzeléskor keletkezett hamut sok esetben nem a tüzelőtér előtti gödör teljes területén figyelhattuk meg, hanem a kemence szájától jobbra vagy balra megásott mélyebb gödörbe húzták bele. Letapasztott sütőfelületüket többször is megújították, néhány esetben fordult elő, hogy kerámatöredékeket tapasztottak a jobb hő visszaadás miatt a sütőfelületbe.

A 2016-os munkák újabb információval gazdagították az elmúlt években az Árpád-kori (Óbuda) Örsről kialakított képünket.



1. kép – Harsánylejtőn feltárt Árpád-kori kemence



2. kép – Örs faluhoz tartozó ház és kemencéi



Rezümék - Posterek

– Magyar Eszter – Kerámiakülönlegességek a budai Vízivárosból

A Budapesti Történeti Múzeum Tóth Anikó vezetésével 2000 decembere és 2001 júniusa között megelőző feltárást folytatott a Bp. I. Csónak utca 1-3. számú telken, az Ybl Miklós által Lónyay Menyhért számára tervezett villa újjáépítése előtt.

A területen ezt megelőzően már két alkalommal végeztek régészeti kutatást: 1959-60-ban Gerő Győző tisztázta az itt található török erődítésnek, az úgynevezett Aranybástyának az alaprajzát, majd 1997-ben Magyar Károly vezetésével folyt feltárás, amely során a bástyánál korábbi törökkori objektumok, valamint egy Hódoltság kori keresztény temető néhány sírja is előkerült. A 2000-2001-es ásatás nem csak a teljes területen tárta fel a törökkori emlékeket, hanem újdonságokkal is szolgált. A kutatók várakozásával ellentétben a török rétegek alatt egészen a késő Árpád-korig visszanyúlóan jelentkeztek a megtelepedés nyomai.

Az ásatás során 27 gödör, illetve kút került kibontásra, melyek közül pillanatnyilag a 20 középkorra keltezhető objektum kerámiaanyagának feldolgozása van folyamatban. A poszteren a 13. század 2. fele – 15. századot felölelő anyagból látható válogatás, amely az átlagostól eltérő, szokatlanabb konyhai és asztali edények, valamint kályhakerámiák közül emel ki néhány darabot.



1. kép – Kancsó a 14. század második feléből



2. kép – Kályhacsempe baziliskusz ábrázolással a késő Anjou-korból

**– Mordovin Maxim - Fazekas András - Pányi István –
Fémkeresővel az ágasegyházi plombák nyomában**

A középkori Ágasegyháza Kecskemét nyugati szomszédságában terült el. A tájárás idején elpusztult falut közel egy évszázaddal később telepítette újra Karla János kun főember, megszerezve ezzel a magyar nemességet. Ezután a település – vélhetően kevert, kun-magyar — lakói a kun székektől függetlenül, Fejér megye solti székében éltek mindennapjaikat a 16. század elejéig. A mohácsi vész után a falut komoly károk érthették, ugyanis az 1530-as évek elejére elhagyták lakói, s megkezdődött Ágasegyháza mintegy három évszázados pusztai szendergése.

Ágasegyháza település 14–16. századi temetőjét, pontosabban a sírokból előkerült viseleti elemeket az egykori kecskeméti múzeumigazgató, Szabó Kálmán közölte a teljesség igénye nélkül az 1938-as „Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei” című, tudománytörténeti jelentőségű monográfiájában. A Szabó által feldolgozott leletek a magyar régészetben elsőként vetítették a tudományos közösség elé az Alföldön élt későközépkori köznép viseleti elemeit, külön kitérve az Ágasegyházán jellemző, okleveles forrásokkal is igazolható erőteljes kun hatásra.

A kecskeméti Katona József Múzeum az elmúlt években egy későközépkori településkutatási programot indított, melyben elsődleges helyen szerepelnek a régészeti ásatást nem igénylő módszerek, így a szisztematikus terepbejárások intenzív fémkeresős kutatással összevonva, a légirégészet és a geofizika, mindezek erőteljes térinformatikai támogatással. A program során kiemelt jelentőségű volt 2017 augusztusában az ágasegyházi helyszín, egyrészt annak tudománytörténeti jelentősége miatt, másrészt a Szabó Kálmán-féle örökség rekonstruálása szempontjából. A múzeumbarát fémkeresősök nem csak a 14–16. századra jellemző, a Szabó-féle közléssel rokonítható viseleti elemeket és 1530-cal záródó pénzérméket hoztak a felszínre, hanem kissé meglepő módon a kereskedelmi kapcsolatok indikátorait, plombákat (bárcákat) is.

A jelenleg ismert hat textilbárcából biztonsággal csak négy azonosítható. Ezek mind a Német-római Birodalom különböző településeiről származnak: Aachentől, Wöhrdön keresztül Görlitzig. Kronológiailag a település életének utolsó másfél évszázadára tehetők. A leletek jelentősége leginkább abban rejlik, hogy az említett városok szöveteinek felhasználási helyeként jelölik meg Ágasegyházát.



Rezümék - Posterek

– Nagy Balázs –

A „múzeumbarát fémkeresőzés” eredményei Békés megyében

A poszteren röviden és tömören törekszünk ismertetni az eddigi tanulságait és sikereit a múzeumbarát módon történő detektorozásnak az elmúlt bő egy évben Békés megyében. A detektorosok bevonására több helyszínen és többféle formában is sor került az elmúlt időszakban térségünkben (M44-es próbafeltárások és megelőző ásatások, csárdakutatás, a Gyulai vár kutatásai) – egy részükben a Munkácsy Mihály Múzeum régészeivel, másokban a megye más régészeti gyűjtőkörrel rendelkező intézményeinek szakembereivel közösen.



1. kép – M44-es megelőző feltárások során végzett előzetes detektorozás a nyomvonalon

– Orha Zoltán –

13-14. századi település(ek) a Zala megyei Keménfáról

A 86-os számú főút Zalalövőt elkerülő útszakasz régészeti munkálatainak nagy részét 2013-2014-ben végeztük el. A több mint 30 km-es nyomvonalszakaszon összesen hat lelőhelyen folyt megelőző régészeti ásatás, valamint számos helyszínen szakfelügyelet keretében zajlott feltáró munka. Az előkerült leletek a rézkorra, a bronzkorra, a római korra, a 8-9. századra és a középkorra voltak tehetőek.

A térség a 13-14. század folyamán kedvelt „lakóközrésznek” bizonyult, a teljes nyomvonalon legalább négy település maradványát sikerült dokumentálni. Két lelőhelyen (Keménfa-Szentegyházi-dűlő, Zalalövő-Nagyfernekág 2) egyértelműen bebizonyosodott, hogy az egykori középkori falvakban meghatározó szerepe volt a vaskohászatnak.

Keménfa Szentegyházi-dűlőn a késő Árpád-kori – kora Anjou-kori objektumok között felszínre épített cölöpszerkezetes épületet, félig földbemélyített gazdasági épületet, szabadtéri kemencét, vaskohót, ércpörkölő gödröt stb. tártunk fel.

Az előkerült leletanyag zömét kerámiatöredékek – többek között bekarcolt vonalakkal és hullámvonalakkal, valamint rádlimintával díszített fazéktöredékek – patics, agyaggolyó, állatcsont, salak és kőlapok alkották, de előkerült még több félgömbös fejű vasszeg és vastárgy, egy orsókarika és a vaskohászat emlékét őrző 3 db fúvócső töredéke, továbbá nagy mennyiségű vasbuca is. Külön említést érdemel a felső humuszrétegben szórványként talált 2 db – az egyik töredékes – ezüst bécsi fillér (1260-1338), egy 14. századi, díszes bronz gótikus csat, továbbá egy faragott, pont-körös díszítésű csontnyél.



1. kép – Fazekak



2. kép – Csat



Rezümék - Posterek

– Petkes Zsolt - Pánya István - Lantos Andrea - Cs. András Réka – Talált tárgyak osztálya: Honfoglalás kori szórvány tárgyak Bács-kiskun Megyében

1834 nyarán fújta ki a szél homokból az első ismerté vált honfoglalás kori sírt a mai Bács-Kiskun megye északi szegletében található Benepusztán. A temetkezést három pásztor fedezte fel, a tárgyakat a koponyával egyetemben összeszedték és azokat beszolgáltatták a főjegyzőnek, így a korszak kutatásának szempontjából ez a három pásztor tekinthető az első "múzeumbarátnak". A megye honfoglalás korának kutatása a biztató kezdethez méltó módon kiváló szakemberek közreműködésével folytatódott: a teljesség igénye nélkül Kada Elek, Szabó Kálmán, vagy a II. világháborút követő időszakban Horváth Attila, H. Tóth Elvira és Kőhegyi Mihály munkássága mindenki számára bebizonyította azt, hogy Bács-Kiskun megye területe fontos kérdéseket és gazdag temetőket rejt a kutatók számára. Napjainkra több mint száz lelőhely ismert a területről, amelyet többek között gazdag női sírok, rovásfelirattal díszített tegezfedél és tarsolylemezek jellemeznek.

Az elmúlt néhány évben a korszak kutatása újabb elemmel bővült: a megyében kialakult egy múzeumbarát fémkeresősköből álló kör. Tagjai a műszeres kutatások mellett gyakran részt vesznek a Kecskeméti Katona József Múzeum rendezvényein és a megyében zajló ásatásokon, illetve kiállítások építésében. Nekik köszönhető, hogy az évek során több mint 10.000 különböző korszakba sorolható régészeti tárgy került be a megye múzeumainak gyűjteményeibe. Ebből a hatalmas mennyiségből azonban viszonylag kevés, mintegy 120 tárgy származik a honfoglalás korából. A jövőbeli kutatások egyik lehetséges iránya az ismeretlen korú temetők korszakainak műszeres ellenőrzése, illetve a (honfoglalás kori) temető gyanús helyszínek (kurgánok, halmok) fémkeresős kutatása.

A múzeumbarátok bevonása a kutatásokba jelentős mértékben növeli a szórványtárgyak, mint lelőhely „jelzők” (indikátorok) előkerülési valószínűségét, miközben a kutatásra fordítandó anyagi költségek alacsonyan tarthatók. 2017 februárjában zajlott a honfoglalás kori leletanyag kiválogatása a felhalmozódott leletanyagból, amikor is 108 különböző típusú tárgy adatai kerültek felvételre. A beszolgáltatások intenzitását jellemzi, hogy az azóta eltelt megközelítően 8 hónap során - köszönhetően a folyamatos kutatásnak - további 12 tárggyal gyarapodott a gyűjtemény.

A múzeumbarátok által beszolgáltatott tárgyaknak köszönhetően az eddig ismert mintegy 100 honfoglalás kori lelőhely mellett, további 33 lelőhelyet sikerült azonosítani, továbbá az egykori Benepusztai területéről is kerültek be 10. századi tárgyak, lehetőséget nyújtva ezzel az elsőként ismerté vált honfoglalás kori sír helyének beazonosítására.



1. kép – Tagolt szélű, fordított pajzs alakú ezüst övveret Duna-falva határából. Beszolgáltató Kaszár László.



2. kép – Háromágú ezüstveret Bugacról. Beszolgáltató Varga László.



3. kép – Keskeny bronz övveret Imrehegyről. Beszolgáltató Túró János.

– Simmer Livia –

Egy 17. századi épület Egerszeg várából

2017 szeptemberében, a zalaegerszegi Göcseji Múzeum mellett folytatott megelőző régészeti feltárás során Egerszeg várának 16-17. századi erődítései mellett egy 17. századra keltezhető paticsfalú épület is előkerült. A külső vár keleti palánkfalához támaszkodó leégett épületnek csupán a pincszintje maradt fenn. Az omladékos betöltésben található gazdag leletanyag díszes habán- és tányértöredékeket, továbbá egy rézhuzalra fűzött üveggyöngyökből álló gyöngysort is tartalmazott. A helyiség északi felében egy – nem in situ – összeomlott kályha maradványa feküdt, mely 1670-es évszámú, Kőszeg címerével ellátott, kétfejű sasos kályhacsempékből épült. Ugyanilyen típusú kályhacsempékből állították össze az egerszegi vár akkori birtokosának, Sennyei István veszprémi püspök nagyméretű kályháját is a sümegi várban található palotában.

A törmelékes omladék közül számottevő szenesült növényi maradvány – kukorica, bab, borsó, lencse, köles – is előkerült, melyet feltehetően zsákokban tároltak; erről tanúskodnak az épület betöltésében talált zsákszövet maradványok.

Az objektum nyugati oldala a vár korábbi megerődítését jelző kettős cölöpsor rövid szakaszát megsemmisítette, az épület keleti oldalát viszont a 19. század első felében egy 1823-ban épült, a Festetics-család által megvásárolt téglapalotával bolygatták meg.

A feltárt épület az okleveles források és a leletanyag alapján nagy valószínűséggel az egerszegi vár egyik 17. század második felében élt jelentős személyéhez köthető, mely a várban dúló tűzvészek egyikének esett áldozatul.



1. kép – 1670-es évszámmal ellátott kályhacsempe az épület betöltésében



2. kép – Az egerszegi várban előkerült 17. századi épület



Rezümék - Posterek

– Szörényi Gábor András – Az óhutai pálos kolostor temploma

Az Óhuta határában álló, korai alapítású, középkorban virágzó pálos kolostor a 16-17. század folyamán néptelenedett el. A Zempléni-hegység mélyén, településektől távol megbújt rendház érintetlen romjainak kutatása a közelmúltban kezdődött. A feltárások során egy rendkívül intakt templom kezd kibontakozni a rommezőből.

2016-2017 folyamán Háromhuta település kezdeményezésére, a község önkénteseivel kibontottuk a kolostor templomának egy részletét az „önmaga” omladékából. A feltárások célja a templom alaprajzának hitelesítése és a legutolsó járószint felderítése volt. A feltárásokkal párhuzamosan – a falak védelme érdekében – megindult a romokon álló fásszárú növényzet gyérítése is. A poszter az eddig elvégzett kutatások eredményeinek előzetes bemutatására törekszik.



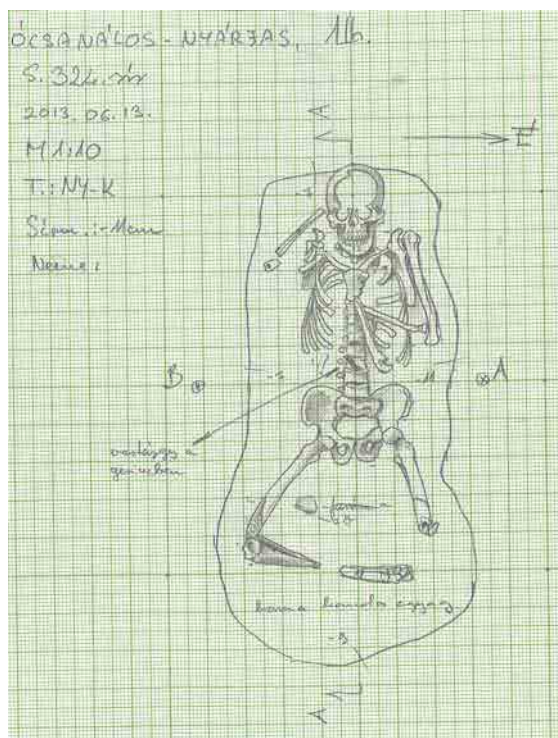
1. kép – Az óhutai pálos kolostortemplom omladékából kibontott szentélye (fotó: Szörényi Gábor András)

2. kép – Óhuta-pálos kolostor temploma, a régészeti feltárás összesítő felszínrajza (digitálizálás: Nagy Zoltán)



– Szörényi Gábor András – Miskolczi Melinda –
Egy tatárjárás kori(?) áldozat Ócsanálósról

A Hernád folyó alsó szakasza mentén található Ócsanálós falu ma közigazgatásilag Onga város része. A településrész árvízvédelmi beruházásai kapcsán 2013-ban megelőző feltárásokat folytattunk a Nyárjas-dűlőben. Ennek során egy szkíta lelőhelyre épülve azonosítottuk a középkori eredetű Csanálós falu néhány házhelyét és további települési objektumait. A feltárt jelenségek döntő többsége a 13. és az azt követő évszázadokra volt keltezhető. A házhelyektől távolodva, a Hernád folyó közelében egy magányos temetkezési helyre bukkantunk – az ásatás teljes területén ez volt az egyetlen sír. A váz rendellenes jellegű temetésére számos jel utalt a feltárás során is. A csontváz bontásakor észleltük, hogy annak egyik gerinccsigolyájába egy nyílhegy fúródott. A poszter ezen gyilkosság(?) áldozatát, a vélelmezhető eseményeket és annak feltételezhető időpontját igyekszik bemutatni.



1. kép – Ócsanálós – Nyárjas,
S324 sír felszínrajza
(rajz: Nagy S. József)



2. kép – Az ócsanálói sír
gerinccsigolyájának bontása
(fotó: Nagy Zoltán)



Rezümék - Posterek

– Tóth Andrea Janka –

Interdiszciplináris kutatások Budán, avagy mire jó az archeobotanika?

A régészeti kutatások korai évtizedeiben az archaeobotanikai és archaeozoológiai vizsgálatok közreműködésére főként a prehistorikus régészet számított. Az írott forrásokkal rendelkező korok kevésbé találták érdekesnek egyéb tudományterületek vizsgálatait, hiszen elég sok forrással rendelkeztek így is.

Az írott források hiánya kényszerítette először a kutatókat arra, hogy a növényi és állati maradványokat felhasználják a természeti környezet, gazdaság, táplálkozás és ezek kulturális vetületeinek megértésére.

A tafonómia, a feltárás és a feldolgozás különböző folyamatai miatt a makrobotanikai és a fauna analízisek nem mindig hasonlíthatóak össze közvetlenül az egyéb leletekkel. Annak ellenére, hogy ezt a diszkrétanciát régen felismerték, ritkán vetik össze a különféle források adatait, ugyanis mint „valódi” régészeti lelet, illetve szöveges dokumentumok és ikonográfiai források, esetleg néprajzi párhuzamok bioarcheológiai adatsorokkal.

Az archeobotanikai és archaeozoológiai leleteket először kvantitatív módszerekkel vizsgálják, majd a kettőt kvalitatív módon integrálják, általában a régészeti kontextuson belül. Ez a módszer volt a leggyakoribb a közép-európai hagyományban, csakúgy, mint világszerte. Az összehasonlító vizsgálatok így is ritkán fókuszálnak a történeti időszakokra, mert a kutatók hajlamosabbak az írott forrásokra vagy a hagyományos régészeti forrásokra hagyatkozni és csak az utóbbi időkben mutatnak érdeklődést, hogy a bioarcheológusok segítségével az egykori élőlények maradványait, legyen az növény, állat, ember is párhuzamosan kiértékeljék. Magyarországon az ilyen adatsorok összehasonlító analízisének jó példája lehet a középkori vagy törökkori ásatások anyagának feldolgozása, ahol minden forrás megtalálható és ezek egymáshoz való viszonya is tisztázásra kerülhet.



1. kép – 16-17. századi szőlőmag és gyümölcsbőr maradványok



2. kép – Sgraffito-díszes talpastál

A konferencia támogatói:



Magyar Pálós Rend



Sike Borászat



Konyár Pince



Pinceképviselő Kft.



Hornet-Sky

Régészeti feltárások,
restaurálás